

TREMTINYS

LIETUVOS • TREMTINIO • KLUBO TARYBOS LEIDINYS

• EINA NUO 1988 m. SPALIO 27 d. • 1989 m. RUGSEJIS, Nr. 13 •

130 000 vardu

S. M. RUGPJUCIO 18 D. RESPUBLIKINIO „TREMTINIO“ KLUBO TARYBA PRIEME REZOLUCIJAS DEL MOLOTOVORIBENTROPO PAKTO IR NUSIUNTÉ PIRMAJÄ — VFR, ANTRAJÄ — VDR VYRIAUSYBËMS.

Vokietijos—SSSR 1939 m. rugpjucio 23 d., rugsejo 28 d. ir 1941 m. sausio 10 d. sutartys ir slaptieji protokolai yra tarptautinës teisës poziuriu netaisëti, nes nukreipti pries trečiasias valstybes: Lietuvä, Latvija, Estija, Suomija, Lenkija ir Rumunija, pries tą valstybių nepriklausomybę ir teritorinių vienintumų. Todél mineti dokumentai turi būti pripažinti negaliojančiais nuo jų pasirašymo momento.

Lietuvos respublikinis klubas „Tremtinys“ savo 130000 narių vardu atkreipia Jūsų dėmesį į tai, kad žinomas VFR vyriausybës 1984 m. pareiškimas, kuriuo „Molotovo-Ribentropo paktas“ pripažystamas negaliojančiu nuo karo pradžios momento, nepatenkiniai mūsų.

Mes kentejome nuo mineto pakte pasekmii ne tik nuo karo pradžios, bet ir nuo pat pirmos dienos, kai SSSR okupavo Lietuvą.

Todél prašome VFR vyriausybë patikslinti savo požiurių šiuo klausimu, t. y. pripažinti Vokietijos—SSSR 1939 m. rugpjucio 23 d., rugsejo 28 d. ir 1941 m. sausio 10 d. sutartis ir slaptuosius protokonus negaliojančiais nuo jų pasirašymo momento.

Šis Jūsų pareiškimas prisiđetu prie to, kad SSSR vyriausybë greičiau prižiūri minetą dokumentu neteisëtai, tuo priartinan Nepriklausomos Lietuvos Valstybës atkûrimą.

Vokietijos—SSSR 1939 m. rugpjucio 23 d., rugsejo 28 d. ir 1941 m. sausio 10 d. sutartys ir slaptieji protokolai yra tarptautinës teisës poziuriu netaisëti, nes nukreipti pries trečiasias valstybes: Lietuvä, Latvija, Estija, Suomija, Lenkija ir Rumunija, pries tą valstybių nepriklausomybę ir teritorinių vienintumų. Todél mineti dokumentai turi būti pripažinti negaliojančiais nuo pat jų pasirašymo momento.

Lietuvos respublikinis klubas „Tremtinys“ savo 130000 narių vardu prašo VDR Valstybës Tarybë pareikšti savo požiurių šiuo klausimu ir pripažinti minetą sutartis ir slaptuosius protokonus negaliojančiais.

Šis Jūsų pareiškimas prisiđetu prie to, kad SSSR vyriausybë greičiau prižiūri minetą dokumentu neteisëtai, tuo priartinan Nepriklausomos Lietuvos Valstybës atkûrimą.

SAJUDŽIO SEIMO NARIU

KREIPIMASIS

Į Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos sesiją

DÉL TREMTINIŲ ORGANIZACIJOS SPAUDOS

Nenormalu, kad LKP CK truko tremtinų organizacijai leisti „Tremtinio“ laikraštį ir oficialiai nepalaikina kodėl. Prasytume išaiškinti ir pasiūpinti, kad būtų leidžiamos spausdinti šį leidinį.

DÉL LENGVATŲ PANAIKINIMO

Reikalaujame patenkinti tremtinų konferencijų daugkartinį kreipimasi, kad būtų paneiktinos lengvatos, personalinës pensijos ir specialus aptarnavimas nomenklaturiniams bei represijų aparato („Istrebiteili“, NKVD, MGB, Saugumo komiteto, politinių bylių teisėjų, prokurorų ir tardytojų) darbuotojams. Pritarti tremtinų požiuriui į bet kokias privilegijas, jei jos neliečia invalidų.

DÉL AUKŲ REABILITAVIMO

Pripažinti genocido aukomis Lietuvos gyventojus, represuotus ar nužudytus poliñinius motyvais nuo 1940 m. birželio 15 d. okupacijos iki įsteitymo šiuo klausimu paskelbimo dienos ir tuo visuotiniu juos reabilituoti, nereikalaujant pareiškimų, kaip nereikalaujama iš nužudytių giminų vokiecių okupacijos metais.

A. CIJAS,
A. ABISALAS

VI LPS Seimo sesijos II posédžio pirmmininkai

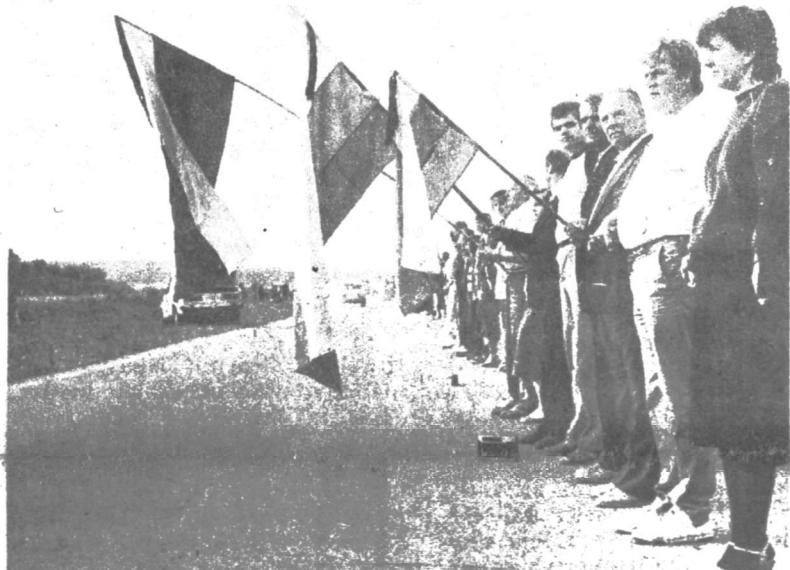
BALTIJOS TAUTŲ VALIOS VALANDA

Gyvoji mūsų grandinė rugpjucio 23-osios vakare „Baltijos keliu“ nuo Vilniaus iki Talino mirgėjo tautinio gedulio ir vilnies simboliais. Molotovo-Ribentropo pakto aukoms atminti tadien Lietuvoje atidengta 50 koplytstulpiai ir kryžiai. Per šį lemtingą pusvalandį paprasciausiai rankomis susijungė Lietuva, Latvija ir Estija. Neįprastai, bet oriai ir rami. Sitaip pasakėme sau ir pasaulyui, kad siekiame būti tikrasis giminės šeimininkais, nepriklausomos valstybės pilieciais.

Vilniaus radijo koordinuojamą gyvąją gradinę lygią 19 valanda tarsi papildė tūkstančiai žmonių, išskirti iš Lietuvos išlaivę. Iš lektuve pabyra gėlės, žmonių rankose suspragsi žvakų liepsnelės. „Šaukiu aš tautą“ nuvilkija daina virte B. Brazdžionio posmai. Meilė giminjam kraštui, rūpesti jo ateitimis išreiškiamė dainuojamaja Malonio lyrika.

Po šios akcijos yra apie ką pamastytí. Neskuba žmonės nato. Nutilus Lietuvos bimnui, vieini dalnuoja liaudies dainas, kilti gieda šventas glesmės, treli dailliasi prisiminiams apie šiurpą tautos paeitij. O ir skubéti nėra kalp. Bemaž šešiomis ellémis viena kryptimi juda transportas didžiuosiuoje Lietuvos miestuose, kol gržtame.

Kalp ši renginį ir LTSR Aukščiausiosios Tarybos komisijos Molotovo-Ribentropo paktu padarinjams Lietuvoje tirti išvada suvokė TSKP Centro Komitetas, girdėjome per centrinę televiziją, perskaltėme rugpjucio 27 d. „Pravdos“ vedamajame. O buvę represuotieji, kalp ir visa mūsų tauta, niekada nepraras puoselėto per ištisą 50-metį laisvés irog-

kimo. Belieka pridurti, kad aštrus TSKP CK pareiškimas susilaikė tūkstančių protesto balų. Kategoriskai pasakoma pries sąjunginę politpropagau-

dinę kampaniją, neobjektyviai vertinančią pertvarkos procesus Baltijos šalyse.

Vanda PODERYTË

Briviba. Vabadas. Laisvë.

Arūno Kulikauskio nuotraukos

1989 m. rugsėjis

TREMINTINYS

2

Visuose respublikos miestuose bei rajonų centruose įvyko mitingai Molotovo-Ribentropo paktu pasmerkimui. Rugpjūčio 22 d. Kaune, Santakoje, pasisakė visų politinių partijų bei judėjimų atstovai, telkdami žmones kurti nepriklausomą Lietuvą. Spausdiname dviejų pranešėjų pasiaskymus.

Gyvename surrealistaikiausią Lietuvos istorijos laikotarpi. Dar pernai tuo pat metu buvo aišku — reikalavome pasmerkti ir atšaukti. O po to turėjo būti laisvė. Dabar jau viską žinome — ir kas, ir kaip, ir kada. Dabar jau turime vėliavą ir himną. Dabar jau ir KP skelbia — Lietuva be suvereniteto, Lietuva be ateities!

Dabar jau teisėjai, prokurorai, tardytojai ir gynėjai, bandę išrankinti iš visuomenės

eičiai savo keliu, o ne tuo, kuriuo veda savi, bet kitų apmokamai piemenys.

Su TSRS jau aišku. Ne jiems mus mokyti. Ir ne jiems priimeti įstatymus, galiojančius kitoms tautoms. Ne jiems būti ekspertais Estijoje.

Tegu TSRS pirmiausia atsi- praso tautų už skriaudas, tegu grąžina jas į seniasias tévynes, tegu atsiima savo kolonistus, tegu išaiškina tiems, kurie iki šiol nesuprato savo valdymens valstybės politikoje, ir taip pat sugražina juos ten, iš kur atsiuntė. Tai jos reikalas. Darbo TSRS turi pilnas rankas. Tačiau vargu, ar gražiuoju ji tai supras?

Nebetoli tikrujų išbandymų metas. Metas, kai nė viena pu- se nebesitraukė atgal ir nebe- galės vaidinti, kad nemato, kur einama. Tai natūralu ir nelie- giama. Ir pirmasis susikirtimas atsiros auksaburnius. Laiko da- bar turime nedaug, todėl turime kalbėti aiškiai ir nedviprasmiškai. Turime atsakyti į daugelį klausimų, į kuriuos atsakyti tik-

būdingų kiekvienos naujos epochos pradžiai, bei pavojų, tvirtiname, kad žmonių sąmonė kin- ta: žmogus naujai suvokia laisvę ir atsakomybę, visuotinį so- lidarumą, tikrą ir pilnintinę de- mokratiją. Kiekviena tauta karš- tai trokšta laisvai ir solidariai pati spręsti savo likimą.

Mūsų siekių niekam nekelia abejonių. Šiais metais rugpjūčio 22-oji buvo svarbi diena okupuotai Lietuvai. Okupacijos val- džios Aukščiausiosios Tarybos darbinė komisija pripažino, kad esam neteisėtai ištrauktų į TSRS. Okupacinei AT belieka paskutinis garbingas žingsnis — pa- skelbtu 1940 m. selmo nutarimus negaliojančiais, pradeti derybas su TSRS dėl okupacijos armijos buvimo sąlygų ir tos armijos išvedimo. Ji turi būti paleista ir paskelbtu laisvi rinkimai pagal visus tarptautinės teisės rei- kalavimus. Lietuvių tauta niekada nesusitaikė su savo laisvės ir nepriklausomybės netekimu. Aktyvi pokario rezistencija, pasy- vi rezistencija postaliniuose me- tais sudarė sąlygas šiam nepa-

Kaip kursime Lietuvą

sukičti į kalėjimus vienetus, ži- nančius apie šį sandėjį, pamatę savo darbo beprasniškumą, pa- siplonino liežuvius ir dalija, at- leidžimus, grąžina garbę laisvės kovotojams, kovoja už pertvarką net Sajūdžio pusėje. Istorikė, prieš 15 metų pripažinus slap- tuojų protokolų antitarybiškumą, šiandien smerkia jų autorius TV ekranuose ir mokslinėse konferencijose.

O laisvės kovotojai ir Sibiro tremtiniai nuolankiai varsto iš- taigą duris, prašinėdami valdžios kilniadvasiškai numestos kelių „vystančių“ rublių išmaldos.

Tame paniekintųjų pareiski- me (ir dabar — antraisiais „At- giminimo“ metais) tebéra ir dau- gelio iš mūsų „atgimusiųjų“ dalis.

Tai — apie tai, kas buvo iš esmės jau iki šiandien pasa- kyta. Tad kurgi ta LAISVĖ? Ji dabar toliau negu bet kada. An- ksčiau rinkomės tarp vergo ir laisvo. Dabar — eina į pu- slau laisvę. Norime tapti pusiau valstybę, pusiau piliečiais, da- lyvaujame pusiau rinkimuose, džiaugiamės pusiau tiesa, tuoju tu- rėsime pusiau pinigus ir grei- tai būsime pusiau „ponai“ ir pusiau „draugai“. Tai lengvas ir malonus keliai.

Tai valdžios aparato keliai. Daug kam su jais pakelui, nes tas keliai nereikalauja net var- go, nei paslaukojimo. Jis net nereikalauja sukti galvos ar ap- sispręsti. Yra valdžia, ji į stu- miai į ateiti, į šviesą. Anksčiau į komunistinę, dabar į tautinę. Ar per sajunginę sutartį, ar per federaciją, ar per konfederaciją, koks skirtumas — tie vyrai ge- riui žino.

Ar palengviname tokiu bū- du savo gyvenimą? Dabar skir- tomės: jie — ten Maskvoje ir mes — čia, Lietuvoje. Sakydami „jie“, turėsime galvoje valdžią turinčius. Nes ir Maskvą, ir Lie- tuvą kerta fronto linijos. Jos ei- na per mūsų širdis ir sąžines. Atėjo laikas apsispresti ir pasi- rinkti pusę. Taip, jie ten Mas- kvoje puikiai žino, ką yra padarę praeityje ir ko nori dabar.

Atminkime viena — geruoju- tie mūsų nepaleis. Mes turime

riausiai galės tik istorija. Ar atsakyti viso to, ką jau pasie- kėme, ir laukti, kol Nepriklauso- mybė pati ateis? Ar visgi leistis į pusines priesmes, pui- kiai suvokiant, kad tai yra kill- pa priešo rankose, bet jos déka galime žengti dar žingsnį į prie- ki?

Sitame jaukale, kur kiekvie- na visuomeninė kryptis ar srovė yra savaip teisi, turime rasti patį teisingiausią kelią į ateiti.

Atrodo, negalime nieko. Ne- turime vyriausybės, kuri vy- kdytu valstybinės kalbos įsta- matą, ar padėti tautiečiams Bal- tarusijos TSR, Lenkijoje, Ma- žojoje Lietuvoje. Tačiau ne vy- riausybė spręs apie mūsų tautos ir valstybės ateiti, o mes — jos žmonės. Dabar kiekvienas atsako už laiką ir vietą, kur ke- liame vėliavą ar giedame himną. Nors daugelis dar norėtū slėptis už jsakinėtojų nugaras. Turime atsakyti už kiekvieną žodį ir pareiškiną. Jie gali būti lemiami. Tie, kurie mato keli žingsnius į priekį, turi ruoštį gyvenimą Nepriklausomoje Lie- tuvoje. Turime tikėti tuo, ką kalbare ir darome. Tauta, kuri tiki — anksčiau ar vėliau bus laisva. Jei prarasime tikėjimą ir dviavios vienybę, nepriklausomy- bės mums nematyti, jei net svetimieji ja mums siūlyti.

Turime sudaryti Tautos Vie- nybės Sąjungą, atmeti smul- kius vaidus ir asmeniškumus, lai- autis keiktį tuos, kurie į taip nebežino ką daryti, ir drąsiai žengti kitą žingsnį išbandymo link. Vienybėje į valstybę, kuri- joje jan gyvensime ir tvarkysi- mes patys!

Vidmantas PAVILIONIS, LPS seimo ir Kauno tarybos narys

Bemaž 10 metų liko iki 21 amžiaus, laikmečio, kuriame turėtu vyrauti humanizmo, eti- kos ir demokratijos principai. Dar 1976 m. priimtame pasau- linės Krikščionių demokratų sąjungos politiniame manifeste teigama: „Pranašingi ženkli rodo, kad žengiamė į naują žimo- nijos erą. Nepaisant netikrumų,

prastai greitam tautiniam pubu- dimui. Mes einaime iš nestabilių okupacines-aneksinės būse- nos į stabilią nepriklausomybės būseną. Bet kurioje pasaulio šalyje šventima kariuomenė — tai pirmasis ir pagrindinis destabilizacijos faktorius. Prisiminim k Vengriją, Vietnamą, Če- koslovakiją, Afganistaną. Deja, Kremlis nenori to suprasti, kaip ir niekaip nenori suvokti, kad be Michailo Gorbačiovo skel- biamo teorinio tautų apsisprendimo yra ir realus tautų apsi- sprendimas. Esu įsitikinęs, kad Pabaltijo klausimo išsprendimas ir bus tuo pirmuoju vožtuvu, pro kurį reikės praėiti TSRS kelyje į taip trokštanus bendrus Europos namus. 50 metų bol- ševikinė partokratija neigė Mo- lotovo-Ribentropo slaptųjų pro- tokolų buvimą. Dabar, kai visuomeninio gyvenimo raida privertė pripažinti jų egzistavimą, Pa- baltijys sužino iš „nepakarto- tojamos“ „Pravdos“, kad tie slaptieji protokolai tik tam ir buvo sudaryti, kad gintų Lie- tuvą, Latviją ir Estiją. Tai kodėl gi toks geras, Maskvos nuo- mone, darbas buvo intensyviai slepiamas ištisus 50 metų, ir kodėl gi nėra tokio kilnaus darbo dokumentų originalų. Betgi visados slepiami blogi darbai, ir kuo giliai paslepiami tokio darbo dokumentai, tuo tas dar- bas bjauresnis. Ir kaip tada paaikšinti kitą „Pravdoje“ pa- skelbtą teiginį, kad Stalinas norėjo pradeti karą 200–300 km nuo tuometinių TSRS sienų. Iš čia paaikškėja tikroji — grobu- niška šių protokolų prasmė, kurią patvirtina savo interviu ir TSKP CK politbiuro narys Ja- kovlevas. Lietuvių tauta, dar prieš 700 metų sukūrusi savo valstybę, suvokė valstybingumo kaip aukščiausios tautos laisvės prasmę ir reikšmę. Ir jokios jė- gos neprivers nuo to atsakyti. Kol esame gyvi po šia saule ir dangumi, tol eisim į nepriklauso- mą Lietuvą. Tepadeda muins Dievas!

Egidijus KLUMBYS
TSRS AT deputatas, LPS
seimo narys ir Kauno tarybos
vice pirmininkas

NESĒKMINGAS IŠPUOLIS

Smeižikiskas pasirodė buvu- siam MGB tardytojui Saaki- nui poeto Kazio Jakubėno by- los aprašymas „Jaunimo greto- se“ (1988 m., Nr. 11–12). Straipsnyje sakoma, kad 1946 m. Vilniuje valstybinio saugumo po- žemiuose suimtuosi tardyvado naktimis ir naudojo fizinių smur- tą. Imtasi ieškoti „tiesos“ Vil- niaus m. Spalio raj. Liaudies teisme. Siemet, liepos 28 d., at- sakavai pakvietė liudininku Jono Gudėnā — „Tremtinio“ klu- bo nari. Ant teisės stalą pū- sojo byla, kurioje nėra žinių apie tardymo žlaurumus. Tai reiškė, kad žurnalio redakcija saugumie- ti privalės atsiprašyti. Deja, kila- taip nuliemi buvusio tardomojo Jono Gudėno parodymai. Jis bu- vo toje pačioje 11 kamerioje saugumo komiteto rūsyje su poetu, pasakojo, jog visus tardy- davo vienodai žlauriai. Prisimi- nė kalėjusius kartu Stasį Saką, Leoną Cyžą, Burneikį (vardo neprisiminė). Atsiminė, kad ma- tydavo naktimis vedamą tardytį Kazį Jakubėną ir, kad jis, va- dindamas tardytojus prakeiktais budeliais, dejuodavo gržės pa- ryčiai. J. Gudėnui neteko ma- tyti poetu nuo tada, kai ši iš- vedė į karcerį.

Atsakovai slūlė ir daugiau panašių liudininkų, bet Saak- janas atsisakė. Pirmininkaujan- tis teisėjas Kovalenko patenkino jo norą, bet ieškinį atmetė.

Taigi įrodyta, kad 1946 m. liepos mėn. Saakianas surezgė poeto Kazio Jakubėno bylą sa- distiškai. Lietuvos vyriausybėi derėtu pasirūpinti, kad šis buvu- sios Saugumo ministerijos iš- sišokelis būtų nubaustas pagal įstatymą.

„Ar Jono Gudėno tardyto- jal — geresnis?“ J. Gu- dėno 1946 m. sunikuju darbų lagerio, o J. Gudėnā iš Lukiskių kalė- jimo po 22 dienų paleido. Kra- tos metu konfiskuotų laikrodžio, albumų „Vilniaus kraštas“, „Lai- sva Lietuva“ — žinoma, negrā- žino. Per pirmajį suėmimą iргi atėmė laikrodį. Saugumiečiai mē- go laikrodžius, bet poetą K. Ja- kubėnā, n. „Albrecht“, „Laikrodo- kas“ apkaltino šmeižtu...

Neišsaugojo apvalzda J. Gu- dėno. 1949 m. jis su seserimis Maryte ir Veronika ištrėmė į Ir- kutsko sr. Bodaibo raj., į kai- dykydytų Lietuvos vadovų ta- metas pasirašytą trėmimų pla- na.

Iveikės tremties sunkumas, J. Gudėnas dabar gyvena Kau- ne. Aukštuojuose Sanduose iš- augino dukrą ir sūnų. Vienas rūpestis, kad niekada niekam ne- tektų patirti tokį negandų, ko- kios teko Lietuvos žmonėms po Molotovo-Ribentropo sutarties. Šio paktos pasekmės galima likvi- duoti tiktais taikant buvusiam re- presijų aparatu — baudžiamajā atsakomybė, kuri numatyta Niu- rrbergo proceso, Suvienytų Na- cijų Organizacijos bei Tarybų Sąjungos dokumentais.

Povilas VARANAUSKAS

Nuotraukoje (viršuje): J. Gud- ėnas (iš kairės) su pusbroliu

Lietuvos partizanu A. Gudėnu.

1989 m. rugsėjis

TREMINTINYS

3

Tėviškės žaizdos

Būkime apdairūs

Nemalonai staigmena buvo Garliavos „Tremtinio“ klubo žmonėms, kad žuvusių Kalniškės mūsyje prie Simno 44 Lietuvos, partizanų palaikus rado iškasamus ekskavatoriumi. Tai užgavo ir velioniu artimius. Žinoma, ne visus juos sukvietė vietinis gyventojas Jonas Grudzinskis. Jis vadovavo perlaidojimui, iš anksto pasiakės, jog čia yra žuvęs ir jo brolis. Į kalbas su atskubėjusiais klubo tarybos nariais nenorėjo leisti, kol nepasirodė respublikinio klubo atstovai, video operatorius, spaudos darbuotojai. Toks savivaliavimas buvo sulaikytas, ir palaikai garbingai perlaidoti į kapines.

Išsišokimą apsvarstė Garliavos „Tremtinio“ klubo taryba. Iš posėdžio protokolo aišku, jog J. Grudzinskis iš anksto buvo informuotas, kaip turėtų būti vykdomas perlaidojimas, tačiau vienaip sutaręs, kitaip pasielgė. Kodėl, kas jis vertė apvilti žmones? Be abejo, baimė: „...nenorėjau šokti ant ragų saugumui. Aš su pulkininku Velička kalbėjau. Saugumas diuoa senais metodais“, — argumentavo klubo tarybos nariams, einant pas kleboną. Net dvasininkų nebuvo iš anksto pakvietęs. Nesigilino klubo taryba į J. Grudzinsko pažintis. Po posėdžio vėl nuskubėjo rinkti istorinės medžiagos apie savo kraštą.

— Mes netgi numatę išleisti knygele „Kalniškės mūsiai“, — sakė Garliavos klubo tarybos narys Vaidotas Rinkevičius.

— Klubas parengė kreipimąsi į Lietuvos gyventojus. Reikalaujamė: neperlaidoti buvusių rezistentų palaikų be Sajūdžio ir „Tremtinio“ klubo žinių. Siūloma neperlaidoti tokijų palaikų, kurie yra pakelėse arba labiau lankomose vietose, bet jas dailiau sutvarkyti. Apie palaikų

Vaidotas Rinkevičius nuotrakose: Respublikinio ir Garliavos „Tremtinio“ klubų ekspedicija renka istorinę medžiagą Dzūkijoje

perlaidojimą reikia pranešti velioniu artimiesiems ir giminėms, nekasinėti netinkama technika. Neapdairumas, informacijos stoka dar pasitarnauja provokatoriams, žmonių kiršintojams bei

instancijoms, norinčioms dangstyti savo praeities „darbelius“.

Pagal Garliavos „Tremtinio“ klubo tarybos posėdžio protokolus parengė V. PODERYTE

Girios glūdumoje

Giliojai paėjus Ažvinčių girion, matyt užrašas: Miežiniškės kaimas. Šią sodybą gyventojai vieni kitus gerai pažino, dažnai matydavo ir girdėdavo. Kazio Žilėno sodyba buvo bene tollausiai gilioje, bet kaimynai matydavo žaldžiančius valkus. Žinojo, kad tai berniukas Bronislavas kr 4 jo sesutės: Jadviga, Elenė, Janina ir Aldona. Vasarą gerokai nusekė, bet pavasarį patvines upeliukas neįdavo Ažvinčių vandenė į Utencio ežerą. Daug upeje bûta žuvies! Aplink — pušys kaip nendrės, netoliene raistės — rogausk, grybausk ir paukščių giesmės lausykis.. Anot Bronislavė — tai galvekštis pasaka. Kitoms atrodė, kad gyvenės tarsi išskirti nuo pasauko. O mums tévę, žemės ir miško dosnumas — didžiausios brangenybės. Taip jis ir standieną prisimena Bronislavas Žilėnas. Dūklito gyventojas, išlūsiantis stalių dirbtuvėje. Iš matyto ji žinau seniai — paprastas ir nuoširdus. Neapsirkau.

Karta, visai nesenai, pakvietės nene prisėsti amžiūs rasto, gilių atsidūses. Jis taré: „Kunige, teip tą mano ir artimųjų skausmo daile sužino ir kiti“.

Mirmosios okupacijos dienomis, y. 1939 m., Ažvinčių girioje buvo žmogus. Tuščia jis buvo ir vokiečių okupacijos metais. Šloje girioje audonų partizanų nebuvė. O jie tada ir prieidavo, pas mus neužsukdavo. Visos bėdės prasidėjo nuo tarybinės okupacijos. Vieni atėjė į girią, vengdamai Sibiro, kita — armijos. O mūsų sodyba buvo mište, nuošaliai ir giliu, tad besiapsamtys apsilankydavo. Visi jie buvo sermėgti beginkliai. Tiktai tapstėsi. O pas mus atėjavo pervalgyti, praleisti laiką, pabendrauti.

Paklusdavo, ar greitai ateis Amerika, kada vėl bus laisva Lietuva. Juos émė gaudyti. Sugavę slūsdavo armijon arba Sibir. Béglius — nužadavo.

1944 m. gruodžio 28-ąjį buvo žaltoka, truputį pasnigta. Stribų pagautas pauglys, kurį pravardžiavom „Lakmítka“, tą rytą atvestas pas mus, parodė mūsų tévą ir pasakė: „Jis man davé pavalygti“. To pakak. Mus, vaikus ir mamą surikavę į kampą, kad matytume, puolė mušti tévą saučiavę buožėmis, bėdinti durtuvalis veida, ner prismeigė prie sienos. Vis tempos iki gretimą didesnį kambarį, dažydaus; tévas saudavo, vėl grždavo prieš mus ir kankindavo. Nekvot, tik snokišdavo „va tau matinti banditus“. Leisgyvį basę tévą ūsilvarė iš namų. Mes, priselinię prie lange, dar spėjome pamatyti, kad ji nuvedė prie kalymo klojimo.

Ta akimirka iš gretimo sodybos paplūpu žaūtai, suliepsnojo troba, o netrukus ir klojimas, prie kurio nuvedė mūsų tévą. Kai gakras nurimo iš stribai ūvazėlio, tévą radome negyva, labai apdegusį prie pat klojimo nuodėgių. Jo nugara buvo suvarpyta serijos automato žvilių. O namo degėsiuose radome 12 sudėgių. Tévę ir 4 lavonus, kuriuos artimilių lig ir atražino, palaidojome Meiniukų kapinėse. Kitus — sodybos kaimelyje. Niems, beginkliams, neleido išbėgti net iš degėsių namo. Ir sudegė jie gyvi.

Likome su mama 5 mažamečiai. Kitą pavasari, būdame 11 metų, paėmėme plūga — fapau namų žemėninku ir didžiausiu darbininku. Taip vagonme ketverius metus.

O po tų žudynių pas mus atėjavo nauji, bet jie buvo uniformuoti ir gerai ginkluoti miškiniai. Jie vadinda-

vome Lietuvos partizanais. Valgyti neprāyda. Klausdavo, ar mes patys nebadaujame. Ant uniformų rankovį buvo prisiuti trikampis ženkliukas, panaudotis į darbinių „Atgimimo bangos“ simboliumi. Jie jau gynësi ir stengési apginti mus. Jie persekojo savo artimius žudikus, laudė tuos, kurie rengdavo trėmimus žvaigždes. Taip pradėjo ketverius metais.

Austant, 1948 m. gegužės 22 d., staiga sudrebėjė iškrito visi namo langų stiklai ir remai. Į gryčiai įsiveržė politrukas ir apie 10 stribų. Jie vėl mus žesiai susidūrė į kambarį. Maném — sužaudys, bet politrukas garsiai perskaite rašą, kad mus veži į Sibir. Negelbėjo maldaivimai ir pradymai. Leido pasiūlti tik mažą milžių drabužių tiek, kiek įmanoma apsivilkti, ir daiktų tiek, kiek įmanoma rankose paneštis.. Pakinkite mūsų Sartį, suvaré į vežėčias ir atvežé mus Ažvinčių miško keliukais pro Protukūnus į Dūklą. Dūklė tokių kaip mes buvo prigrūstas pilnas traukinių. Žmonės dejava, verkė ir gudodė įvertomis giesmėmis. Pajudėjome. Per plynus matėme, kad kas 100 metrų stovi ginkluoti kareiviniai. Traukinys išbėgėjo, ir nutelome nuo ginktojo krašto. Tėviškė priminė tik danus. Meldame: „Dieve, gelbėtis mus, mums padėk!“. Nesitikėjome gržtini, žinojome, kad veža į mirti. Kaip ten gyvenome — papasakosiu kitą kartą.

Ir štai po daugelio metų sugrįžome. Rūpėjo pirmiausia aplankyti Ažvinčių girią, tą tėviškės „kalnelį“. Rekomenduoti tam pati amkenis ir krūmus. Pastovėjome tévo žuvimo vietoje, paklėjome ramumų. Sustojome ir prie tų 8 jaunuolių kapų. Bandėme išklausyti, ką žneka Ažvinčių girią. O ji gali daug pasakyti...

Kun. A. KANIŠAUSKAS

KAS UŽ TAI ATSAKYS?

Medžiagą apie nukankintus kunigus pradėjau rinkti nuo 1988 m. spalio 11 d., kai Vilkaviškio rajono laikraštyje „Pergalė“ pasirodė mano straipsnis „Prasione visuomenės paramos“. Gavau nemažai laiškų ir atsiliepimų. Yra apie 30 liudininkų, kurie savo prisiminimus patvirtino parašais. Vieina moteris yra mačiusi vieną kankinimo balsumą.

Pirmosiomis karo dienomis Lietuvoje buvo nukankinta 15 kunigu.

Patys pirmieji — Lankeliškių klebonas kun. Vaclovas Balsys, Lankeliškių vikaras Jonas Petriška, Vilkaviškio kunigu seminarijos prof. Justinas Dabrilas.

Kun. V. Balsys, gimęs 1905 m. rugpjūčio 4 d. Šakių apskr., Staškų km., Žvirgždaičių valsč. Baigęs Gižų kunigu seminariją, 1927 m. įsventintas kunigu, vėliau Kauno Vytauto Didžiojo universitete gavęs teologijos licenciato laipsnį. Lankeliškių klebonas.

Justinas Dabrilas, gimęs 1905 m. kovo 15 d. Vilkaviškio seminarijos auklėtinis, 1926 m. įsventintas kunigu. Mokslo žmignas gilio Vytauto Didžiojo universitete, Vokietijoje, Romoje, įgydamas filosofijos daktaro ir teologijos licenciato laipsnius. Buvo Vilkaviškio kunigu seminarijos profesorius.

Jonas Petriška, gimęs 1885 m. balandžio 13 d. Šakių apskr., Bublielių km. 1908 m. baigęs Seinų kunigu seminariją, įsventintas kunigu. Marijampolės gimnazijos kapelionas, prancūzų k. mokytojas. 1940 m. iš tų pareigų atleistas, buvo Lankeliškių vikaru.

Karo išvakarėse kun. J. Dabrilas atvyko į nuošalią vietą praleisti karo audros. Anksti ryta, apie 6 val., kai dar visi miegojo, prie klebonijos privažiavo raudonarmiečiai (lenkvedistai) su „polotorka“, viusus tris kunigus susisodino ir išvažiavo.

Kunigai ne tuoju buvo nuvežti į nužudymo vietą. Gal jie kur nors buvo tardomi, o gal ir teisiami ir tik po to vežami į Budavonės mišką kankinti. Miškas yra 15 km atstumu nuo Vilkaviškio Bartninkų kryptimi.

Prie miško mišinį sustabdė ten esantys kareiviai. Kiseliauskas Albinas (tada jam buvo 13 metų) matė, kaip, pasirodžius vokiečių lektuvui, sunėmės kunigus kareiviai nuvarė į mišką. Antanas Kiveris matė, kaip prie kunigų buvo penki ar šeši karininkai ir sargybiniai su durtuvais ant šautuvų. Netrukus pasigirdo garsūs šūviai, dejonės, klyksmas.

Dvi moterys, Liepalotuose kasusios apkuras, ėjo namo pro mišką. Viena iš jų (pavarės praeitis neskelbti) 14 metų mergaitė, pažino kun. Petriką. Kiek paėjus, pasivijo sargybiniai ir liepė joms gržtini. Atvarė ir pasodino ant kelmy kareivio priešmečių 1946 m. kareivių įgilėjimą, tyčiojosi ir badė, pjaustė. Buvo ir du civiliai, kaip labai sužaloti. Ir daugiau yra liudininkų. Zagrobskas, Salciūnaitė, Strungytė-Janulevičienė, A. Levickienė, M. Karavičiutė, K. Kulboka, Eringis ir kt. gali papasakoti, kaip atrodė sadistiškai nukankintų kunių lavonai.

Budavonėje, kankinimo vietoj, pagal kun. P. Brazauską projektą (proj. autorius dar gyvas, gyvena Amerikoje) buvo pastatyta paminkla.

Tuometinio Bartninkų valsčiaus milicininko K. Pranskevičiaus liudijimu, po karo, 1946 m. kareivių įgulos grupė paminkla miškė susprogdino.

Visuomenei pageidaujant, Vilkaviškio rajono Vykdomojo komiteto sprendimui paminklas atstatytas ir iškilmingai pašventintas.

Sunku dabar išaiškinti, kodėl kunigus suėmė ir nukankino. Ir kas už tai atsakys?

K. JANULAITIS

— Negalėjau iš baimės ne pajudėti ir pradėjau ne savo bal su rékti,— pasakojo moteris.— Mano draugė verkė Kun. Balys praše, kad mudvi paleistų Vienas kankintojas jam nupjovė liežuvį. Aš dar labiau sukliekau. Tada vienas sargybinis man twojo buožę į nugarą, o kitas į burną. Aš apsipyliau kraujais ir apalpau. Nežinau, kiek tai tėsėsi, kai ant tos moters keliu atsipeikėjau, pajautau kad labai sutino galva, buvo sutrupinta nosies kremzlė. Kažkuris kunigas dar mus ramino, kad visi pasimatysime danguje. Praše Dievo, kad dovanotu kankintojams. Netrukus jau vienas kunigas negalėjo ištarti né žodžio. Kariškiai ir civiliai vis gérė pasikeisdami iš „baklagių“. Iš netoli esančios balos pylė ant nualpusių purvinų vandenį. Aplink medžius balos krauju, ištrypto turvo, patys kunigai ir kankintojai, net medžiai kruvini. Tam kunigui, kuris prie medžio buvo prireštas priekiu, dideliu peiliu lupo odą. Aš svaiguliauau. Kitus bėdė taip, kad nesužalotų vidaus organų, pjaustė kojų pirštus. Prie miško atvažiavo lengva mašina, dengta brezentu. Atėjo labai gražiai apsirengęs, blizgančiais auliniais batais apsiveš, matyt, aukštasis karininkas. Apėjo visus tris medžius iš tolo, kad nesusipvintų batu, kelis kartus stipriai nusikeikė ir pasakė: „Vyksta karas, o jūs čia žmones kankinat“. Bet nei nušauti, nei paleisti neliepė. Ir apskritai miške buvo daug kariškių. Ateidavo, pasižiūrėdavo ir nueldavo.

Tas karininkas priėjo į prie mūsų. Mano draugė pradėjo jam bučiuoti rankas ir maldauti. Karininkas jau buvo beeinąs, bet sugrįžo ir liepė savo sargybiniams mus varyti kartu. Priėjom prie mašinos. Jis paglostė man galvą ir liūdnai pasakė: „Karas, o aš tokią dukturą paliku namuose, kažin, ar be pamatyti. Eikit namo ir niekam nesakykit, ką matėt, nes gausis po kulką į kaktą“. Ta moteris, kuri buvo su manimi, jau mirusi. Aš grižiu sunikiai susirgau smegnu uždegimui, tik vienas geras vokiečių gydytojas mane pagydė. Bet sveikatos taip ir neatgavau.

Netoliiese gyvenę žmonės girdėjo kankinių riksma ir dejones.

Apie pietus pas A. Kiverį atėjo vokiečių kareivis ir nusivedė į mišką, kad šis paaikiintų, kas čia įvyko. Jo ir kitų lavonus maciusi teigimu, kūnai buvo labai sužaloti. Ir daugiau yra liudininkų. Zagrobskas, Salciūnaitė, Strungytė-Janulevičienė, A. Levickienė, M. Karavičiutė, K. Kulboka, Eringis ir kt. gali papasakoti, kaip atrodė sadistiškai nukankintų kunių lavonai.

Budavonėje, kankinimo vietoj, pagal kun. P. Brazauską projektą (proj. autorius dar gyvas, gyvena Amerikoje) buvo pastatyta paminkla.

Tuometinio Bartninkų valsčiaus milicininko K. Pranskevičiaus liudijimu, po karo, 1946 m. kareivių įgulos grupė paminkla miškė susprogdino.

Visuomenei pageidaujant, Vilkaviškio rajono Vykdomojo komiteto sprendimui paminklas atstatytas ir iškilmingai pašventintas.

Sunku dabar išaiškinti, kodėl kunigus suėmė ir nukankino. Ir kas už tai atsakys?

Tėviškės žaizdos

Gyvieji iš Pravieniškių

Iš Šakių areštinės, kur pateikau iš Sintautų valsč., Jundukų kaimo, 1941 m. pavasarį, maždaug po savaitės buvau išvežtas į Marijampolės kalėjimą, iš čia maždaug po mėnesio pateikau į IX fortą Kaune. 1941 06 15 kalinius surūšiavo į turėjusius žemės ir bežemius. Turėjusius žemės išvežė ir, kaip teko girdėti, sušaudė. Iš jų galiu paminėti Dailidę Justiną, kartu kalėjusi, išvežta ir negrižusi. Iš IX forto, iškalėjus gal mėnesį, mane kartu su kitais kaliniiais 1941 06 20 nuvežė į Pravieniškes.

1941 06 26, po pietų, atvažiavo raudonarmiečiai ir apsupo lagerį. Raudonarmiečiai turėjo ir tanketę, kurios patrankėlės vamzdžių atsuko į baraką. Išgirdome šūvius. Kritome ant žemės. Pasirodo, šaudė prižiūrėtojai. Nustojo šaudyti, kareiviai priėjo prie durų ir liepė išeiti. Kalinių, kurie nespėjo apsirengti, turėjo daiktus rankose. Kalinius kratė: turėjusius daiktų — vieni kareiviai, o ne turėjusius — kiti. Daiktus liepė mesti į krūvą. Jų susidarė ne maža šūsnis. Kalinių buvo susirysti į 2 grupes — su daiktais ir be daiktų. Vieną likusi gyvą prižiūrėtojų nusivarė į mišką, o iš ten atsivarė 8 moteris ir 2 mergaitės, vieną gal įvėjė į kito gal 3. Kiek teko girdėti, mažesnioji mergaitė liko gyva, nors moteris girdėjo šautuvų šūvius. Iš atskiro, barako atsivarė dar gal 50 kalinių. Juos išskrėtė ir surikiavo po 2. Kulkosvaidžio serija iš užpakalio juos sušaudė. Kai susaudytieji, nugriuvo, tai buvo matyti tik pridengusios kūnus galvos, kaip nukirtus rugiūs, pradalgėje matyti tik varpos. Mums įsakė iškelti rankas, ir tuo pat pradėjo šaudyti 4 už tvoros pastatyti kulkosvaidžiai. Mes griuvome, spaudžiamai nusautujų ir sunkiai sužiustujų, kurie šaukė ir dejavo. Keistai elgesi, kalėjė žydai. Pradėjus šaudyti, jie skubėjo nosinėmis apsirišti akis. Sudė gal 20 minucių. Daug sužiustų ir visiškai sveikų likome po lavonais.

Man buvo peržauti kojos rau menys. Mano galva ir liemuo buvo po lavonais, o kojos kyšojo iš lavonų krūvos. Kulkosvaidžiams nutilus, raudonarmiečiai išėjo į aptvarą. Jie šautuvų šūviais ir durtuvaus pri baiginėjo dar judančius sužeis tuosius. Nustojo šaudyti ir badioti, dar mėtė granatas į abi lavonų krūvas. Saudymas nutilo, tik dejava sužeistieji. Išgirdau kalbani. Tai lavonų pri spausti gyvieji praše apsidairyti, kas darosi aplink. Iš po lavonų išlindau negreit, ne tik todėl, kad buvau jų prispaustas, bet ir todėl, kad šaudymo metu stengiausiu nejudėti, ir nutirpo rankos, išlindės mačiau tik spyl liuotos vienos užtvaras, daugiau nieko. Atsklaupiau. Tada pamaciau prie lagerio parduotuvės stovintį ginkluotą rusą. Jis pradėjo eiti artyn. Vėl atsigulau. Visiems pasakiau, kad rusas tik vienas Likę gyvi kalinių pradėjo listi iš po lavonų. Iš susaudytų gal 50 kalinių vienas sėdėjo ir svyravo. Rusas liepė nebėgti ir žadėjo nešaudyti. Sėdėjome ir kalbėjome su rusu. Atskrido vokiečių lektuvas ir suko aplink lagerį. Rusas bėgo slėptis. Pakilome bėgti ir mes. Lavonų krūvoje pamaciau du pažiastamus alytiškius: Kučinską Antaną ir Kryžioką, kurį vardo "neatsimenu". Dėgimo pro baraka ir lagerio virtuve į kitą pusę link miško. Virtuveje prisikimšome į kišenes duonos, kiti tabako. Pribėgus prie miško, lektuvas nuskrido, ir rusas pradėjo šaudyti į bėgančius. Miške susitikome 6 pabėgę kalinių. Spėju, kad kalinių buvo apie 500 ir iš jų apie 60 pabėgo. Mes 6 stengėmės laikytis kartu ir ėjome mišku tollyn nuo lagerio, vėliau pasidalijome į dvi grupes. Trys nuėjo, o mes trys likė — priėjome ir perėjome gelezinkelį ir laukais ējome tollyn. Priėjome upelį ir, jo kran tu eidami, pamatėme atjojant 6 kareivius. Turbūt tai buvo vokiečiai. Puolėm slėptis pas ūkininkus. Apéjome 2 ūkius, bet žmonių nematėme. Toliau ējome keliu ir išgirdome kažką arkliais

važiuojant. Sulindome slėptis į rugius. Pasirodo, važiavo vokiečių gurguolė. Netrukus pradėjo šaudyti. Prašvitus šaudyti nustojo. Kiek palauke, išlindome iš rugių. Gulsčiomis persitom per kelią ir nuėjom prie upelio. Radom pirtį. Cia būta rusų. Buvo primetyta šovinių gilžių ir kapsuliu. Saulei pakilus, upelyje nusiprausėme kraujus. Išlipe į kitą krantą, pamatėm ūkininko sodybą ir joje vaikščiojančius 2 kareivius. Tai buvo vokiečiai. Jie kaltino mus esant rusų kareiviais ir nusivarė į sodybą. Isėjo senukas, kalbantis vokiškai. Išsiaiskinome, ir mums liepė eiti tolyn. Gal už valandos išgirdome šūvius. Iš sodybos išbėgęs vokiečius mus sustabdė ir nuvarė į mokyklą, kurioje radome ir daugiau iš Pravieniškių pabėgių kalinių, taip pat kai miečių ir partizanų. Dalis kalinių prisidėjo prie partizanų. Cia mums aprišo žaizdas. Seimininkė atnešė puodą šutintų bulvių ir druskos. Labai gardžiai pavalgėme. Pradėjo kalbėti, kad mus šaudys. Saulei leidžiantis vokiečiai dalį vyru išvarė, ir apie jų likimą nežinau. Mes 3 naktį iš mokyklos pabėgome. Priėjome vokiečių saugomą aerodromą. Skraidė daug lektuvų. Dieną priėjome miesteli. Cia buvo daug vokiečių, ir stovėjo sargybos. Vienas žmogus atidare langą, paklausė, kas mes ir ar mokame vokiškai. Sakė, kad vakar tokius 3 kaip mes vokiečiai prie griovio sušaudė. Tada gržome į tą patį mišką, iš kurio išėjome. Ējom naktį, tik kitos dienos pavakare priėjome Pravieniškių plentą, paskui Palemoną, nuėjom į Petrasinūnus ir į Kauną. Kaune patekom į Raudonojo kryžiaus gimnaziją, čia mus maitino, gydė. Maždaug po savaitės, gavę pažymėjimus, išėjome namo. Išskirkdami užsirašėme adresus, bet nesusirašinėjome. O dabar būtų įdomu susitikti. Atsiliepkite. Mano adresas: Šakių raj., Sintautai, lev. 6, Justinui Murauskui.

Užraše Juozas BAZILIAUSKAS

Atlikęs pareigą Tėvynei

Ištisus dešimtmecius oė amžiną rekviem šimtametės Prienų šilo pušys, šlamėjo graudulingą amžiną atilių svyruokliai beržai Šilavoto vaikams — kovotojams už laisvę: Vytautui Urbanavičiui ir Juozui Liniauskui, čia žuvusiems 1945 m. vasario 24 d. Marytei Senavaitytei, žuvusiai 1946 m. Būdininkų mūšyje. Tada jų kūnus priglaudė Prienų šilo pa vėsis.

Sių metų rugpjūčio 12 d. Prienų bažnyčios varpai liudinu gaudesi sutiko partizanų palaikus. Trys karstai, apipinti

rūtų vainikais, uždengti trispalvėmis, iškeliami iš mašinų. Susirinko ne tik Prienų ir jo apylinkių gyventojai, žmonės suvažiavo iš Šilavoto, Skriaudžių, Veiverių, net iš Kauno. Po gedulingų mišių artimieji ir susirinkusieji atiduoda tilių pa skutinę pagarbą žuvusiesiems, iškrūtinę veržiasi — „Lietuva, Tėvyne mūsų!“ Partizanų palaikai iškeliau į amžinojo pilisio vietą — i Šilavoto ir Se navos kapines.

Tebūnė jiems lengva Lietuvos žemelė!

Vytautas JUODSNUKIS

Senelis liko Rainiuose...

Mano senelis Vaclovas Parčelių, 38 m., 1941 m. iškundė visai nekaltais Juozas Kazlauskas, patais išeikvojęs 22.500 litų.

Ziaurios žudynės vyko 1941 m. birželio 24–25 naktį. Rainiuose sadistiškai buvo nukankinti 73 kalinių. Mano senelio rankos buvo surištos už nugaras, nuplikytos. „Galvoje“ trys skylės. Akys išverstos, liežavus iškištasis. Veido oda nusilupusi, nuplikyta. Krūtinė ir nugara pasruvuusi krauju — matėsi mušimo žymės. Nukankintieji buvo suversti į keturias, jau iš anksto

iškastas duobes ir užkasti. Jie žuvo net nežinodami už ką — buvo padorūs lietuvių.

Senelį atpažino močiutė tik iš drabužių. Zuvusiuosius laidojo 1941 m. liepos 1 d. Karstai netilpo Telšių katedroje, tai juos suguldė šventoriuje. Palaidojimo bendroje duobėje Telšių kapinėse.

Visa tai man papasakojo močiutė.

Zigmas WOODWARD
5 kl. mokslevis
Čikaga

Perkelti palaikai

Iš Irkutsko srity Bodaibio raj. Tauragė liepos 22 d. individualiai parvežti buvusio tremtinio Antano Sadausko palaikai. Juos parvežė velionio sūnus Antanas, respublikinio „Tremtinio“ klubo choristas.

Po to, kai rašeme

Renkami nusikaltimų duomenys

LTSR Prokuratūros vyresnis tardytojas Viktoras Zedelis pranešė, kad, remiantis mūsų pranešimais, iš 1989 m. liepos 26 d. Nr. 11 atspausdintu straipsniu „Kelyje į nepriklausomybę“, renkami faktai baudžiamosioms byloms kelti buvusiemis stri bams bei enkavedistams: socialiistinio darbo didvyriui kolūkio pirmininkui Šakių rajone Kos tui Glikui; Šakių gyventojui, siautėjusiam Lekėciuose, ilga laikiam antrinių žaliavų supirkimo punkto darbuotojui, pramintam Mišorka arba Miša Jos eliu; Veiverių gyventojui Prie nų rajone Albinui Dovidonui, garliaviškiams Kauno rajone Juozui Poderiui bei Edvardui Burneikai. Mums pranešta, kad Poderis, po stribavimo dirbdamas

milicininku, gaudydamo automašinas, vežančias „i kaire“ (vog tas) statybines medžiagas, ir liepdavo jas iškrauti prie savų statybų, todėl dabar jau ieško namo pirkėju. Atkreipiame dėmesį, kad vogto daikto (namo) pirkėjas, išaiškėjus vogimo faktui, nelenkia teisių į šį pirkinį. Taip pat pranešta, kad E. Bur neika vokiečių okupacijos metais tarnavo okupantams, vilkēdamas jų uniformą.

Zinančių apie paminėtų as menu nusikaltimus prašome pateikti faktus redakcijai. Atkreipiame dėmesį, kad tai ne kerstas, nes šv. Rašte pasakyta, jog nenubaudimas už padarytą blogą gimdo naują blogą. O mes visi norime, kad tai nepasikartotų!

Priešmirtinis atsiprašymas

Aš, buvęs tas nedoras skrebas, noriu prieš mirtį jus atsiprašyti jūsų, Adele Saulytė, kandangi aš tada buvau dar jaunas, silpnos valios. Visu priverčiamas įstojau į šią skrebų kompaniją, nors buvau iš gyvenimo priverstas. Mano tévas mirė anksti, manė palei 15 metų dar jauną, nemokėjau dar gyventi, nors, žinoma, nebebuvo iš ko ir gyventi. Tévas buvo pijokas, žemės buvo nedaug 10 hektarų, ir ta buvo praskolinta ir jkeista Kauno bankui. O mes buvom 5 vaikai ir motina nesveika invalidė, tai nebegalėjom apmokėti procentų, ir mūsų žemę būtu pardavę iš varžytinių, ir kaip tik atėjo ta geroji Tarybų Valdžia. Tada atrodė labai gerai. O šiandieną jau reikia mirti. Ir giliu mirties patale Vilniaus ligoninėje, ir prašant atvedė kūnigą, ir aš jam viską prisipažinu. Kaip prieš mirtį. Tai jisai

mane prisaikdino ir liepė jus atsiprašyti per laišką. Tai šian dienai manė lanko mano proanūkas, jis Vilniuje gyvena, 5 klasės mokinys, aš jam diktuoju. Jisai man rašo, ir jo tévas važiuos Rokiškini ir suras jūsų butą ir numerį, ir jmes laišką. Kai aš dirbau tuo nelaimingu skrebų, tai mes darėm didelę kratą Partinėj pas Sedj Kazį. Mums buvo pranešta, kad tenai yra Saulių banditai, bet tai buvo mėlas. Tai mes radom tenai jūsų mūšas, dešras, nors jau buvo mums skysta Jarmiškienės, kad jūs tą nuvežét. Bet iš karto Še dis neprisipažino, kad jūsų, bet paskui pasakė, tik labai prašė, kad paliktu jūsų, bet manė draugai neklausė. Už laikymą iš jo paėmė kaip už bandity mėsos laikymą, tik buvo pjaustos kiaulės, jo nors neveš. Vie nas tą darbą dirbau, bet man sążinė visą laiką buvo nerami,

ir aš vis galiuos, kad nekaltais. Darbu daug pridariam. O šian dienai ar ryto reikia skirtis su visku ir nežinau, kaip ten bus. Brangioji, aš žinau, kad jūs man nedovanosite, bet aš, jauno kūnigo liepiamas, jus labai prašau dovanok, dovanok.

Jūsų didelis priešas.
Kalba netaisyta.
Autorius žinomas

P. S. Tai mano seserai adresuotas laiškas. Gyvenome Rokiškio raj. Iciūnų kaime. Trémimai neaplenkia mūsų šeimos. Tėvai turėjo 10 ha žemės. Brolis Antanas SAULYS, Kazio, Lukštų Šaulių būrio vadasis, 1945 m. buvo suimtas ir kalintas Rokiškyje, vėliau — Lukiskėse. Apie 1950 išvežtas į Vorkutą, dingo „be žinios“. Buvo gandu, kad 1953 m. ten mirė nuo plaučių uždegimo. Zinantių daugiau, praneškite man adresu: 233000 Kaunas, Maironio 44–5, tel. 22-68-07.

Anelė SAULYTE

1989 m. rugsėjis

TREMINTINYS

5

Nebuvusi Sibire 30 metų, vėl žengiu nuo Talcų link Srednios. Valkai ir aš esame tokio amžiaus, kaip 1948 m. buvo mano sesuo su broliu ir mama. Lietuvių seniai neličė, bet man pasisekė — miškininkų ekspedicija su vedliu Algirdu Rutkauskui eina kvartalinėmis linijomis, kurias žymėjo mano brolis ir kiti paaugliai tremtiniai. Ekspedicijoje yra mano vyras, Jšidarbinės, kad pamatyti Sibirą. Džiaugiuosi, kad prie Angaros. Atvažiavau aplankytį tą vietą, kur užaugau.

„Nevažluokim ten, džiaukimės, kad gržome“ — kalbėjo senyva moteris, kai pirkome bilietus į Irkutską. Kodėl veržiuosi į Sibirą? Juk čia mano vaikystė. Taigia man — raudonviršių prisėtas kalnas, kurio niekada nenugrybausi, nors nešdavome naščiaus didžiulius motintytės Dulskienės nupintus krepšius. Grybai dygo ir dygo. O uogų! Supiltos į dėžes, jos greitai sušaldavo ir išsilalkydavo visą žiemą. Añkstyvesnes virdavome ir krësdavome į skobtines medines statinaites. Kavą su sacharinu vartojome pasaldinimui, nes nebuvo cukraus.

Mums, vaikams, tekdavo daržus prižiūrėti, kaupti bulves, uogauti, grybauti. Kurkas sunkesni darbai gulė tėvų pečius.

Nusileidome per ilgą kalną į Talcinkos slėnį. Tai buvusi „ledianka“. Ledu gaibendavo rastus prie Angaros. Nuo ten plukdydavo, suriše į didžiulius plaustus. Miške dirbdavome konvejeriu: vyrai nupjauna, moterys žakas nugeni, rastus supjausto. Pjaustytojos — jaunos mergaitės su dideliais rankiniiais pjūklais. Penkerius metus mano sesuo taip dirbo. Prie „lediankos“ rastus attempdavo arkliais arba traktoriais. Ziemai spustelėjus, vyrai iš paskutinių jėgų juos sutempdavo ant rogių. Ju virtines vilkdavo traktoriai, kaip garvežiai traukiniai. Paaugliams tekdavo kelio darbai. Mano trylikametis brolio žiema nuo labo ryto iki vėlumos ledkirčiai kapodavo kelio griovelį ir užpildavo vandeniu. Rogės būdavo trilių pavažų — vidurinioji tuo griovelio čiuozdavo. Pavasarį prie kelio tekdavo dirbtai ir moksleiviams. Iš pakelės kasdavome sniegą ir mesdavome ant autirpusių provėžų. Taip užsidirbdavome. Kartą gavau net 4 rublius.

Artėjame prie Kordonos. Ten šaltinis. Su drauge Regina Stankūnaite buvome sutarusios visada, kai tik elsimė pro šalį, išgerti iš jo po 5 riešutes. Mielai geriu ir dabar. Skonis toks pat. Lyg vaikystės eleksyras. Kordonė pasitiko lodami Janio

Tremtinių keliais **PASKUI SAVO VAIKYSTE**

Lietuviai Igarkoje 1952 -

(J. Enčerio asm. archyvas)

Droco šunys. Janui apie 80, latvis. Atitremtas 1948 m. į ūlikes. Čia naktinėje, turėj keliais karves, veršių ir daugybę šunų. Cia nakvojame. Dažnomis prisimename lietuvių tremtinių praeitį. Ekspedicijos darbininkai Romas, Tautvydas, Arūnas, Jonas gerai mokėjo tremtinių dainas. Jonas grojo lūpine armonikelle, Romas birbyne.

Rytą keliaujame į 52 kvartalą Srednios link. Randame mūsų buvusio barako žymes. Visur aukšta žolė, orientuotis galima tik pagal upelį. Barako vietoje išskirojės senas ievų krūmas, o iš Kaminsko kalvės belikę tik stulpai, prie kurių prižiūrėti kaustomas arklius. Nuo čia jau netoli kapinių kalnelis. Ką berasime? — nerimauju. Apželusiu takeliu kopiamė auksyn ir staiga — nepakartojamas reginys: miško laukymėje didžiuolai gražūs juodi kryžiai. Vienas iš jų ryškiai mėlynas, atrodo, ką tik nudažytas. Užrašyta — I. Mažylis ir M. Ašmegienė. Ant Sapiegos kryžiaus — tarsi neseniai uždėtas metalinių gėlių vainikas.

Beveik prie kiekvieno kryžiaus auga po krūmą erškėčiu, kai kur stiebiasi laukinė Sibiro liejija. Lankytųjų pėdsakai! Tokioj tolybėj, o vis dėlto aplanko, tvarko, dailina!.. Iškapojame ir mes be-

siskverbiantį į kapus mišką. Fotografuojame kryžius, po viena ir visus. Mintyse pasižadu, kad rasiu tuos zmones, kurie čia lankėsi prieš mus. Jiems teko iškirsti tarp kryžių išskerojusius storus medžius, patvarstyti senus kryžius. Tokių lankytųjų dėka 1985 m. rugpjūčio mėn. Julija Bernatavičiūtė atpažino tévelio kapą ir parsivežė palaikus.

Dabar jau žinau tuos žmones. Tai Vogulai — Antanas, Onutė, Bronytė, Žyliai — Antanas ir Danutė, Gura Pranas ir Asmėga Antanas. Per dieną jie sutvarkė 52 kvartalo ir Srednios kapus. Tvarkėme ir mes, gaila, kad dviese nepajégėme 52 kvartalo kapinėse pakelti vieno didelio kryžiaus. Guli nugaruvių. Tikiuosi, kad kitą vasarą kas nors jį pataisys. Artėja Srednia. Buvusioje gyvenvietėje aukšta žolė. Staiga prieš akis išnyra spžinė krosnelė. Ji stovi visai taip, kaip stovėdavo vidury barako. Glostau šios mūsų civilizacijos liudininkę, visai išrūdijusią, vasaros Saulutėje įžilusią. Toliau einame buvusiu „ledianka“ — giliomis pažiliugusiomis visureigio vėžemis. Kitoks autotransportas čia nepravažiuoja. O visureigiu Irkutsko valdžia atvažiuoja medžioti. Cia nuo seiso buvo „soloncova“ — žvē-

rys ateidavo druskos lažytis, o juos pasitikdavo kulkos.

Netikėtais baigiasi miškas. Aikštéléje dunkso apgruvinusių rastų sienos — buvęs barakas. Šalia keroja didžiulis maumedis. Truputį toliau turėjo būti kaimas, bet jaučiamės tarsi paklydė, nes jo vietoje — miškas. Artėja vaikas. Prie barako likučių pasistatė palapinę ir išsvirėme arbatos. Labai rūpėjo pamatyti kapines. Apvalkščiojė visą kalną ir neradė, gržome į stovyklavietę. Tik iš upelio vingio atpažinome buvusio kaimo vietą. Ten, kur stovėjo mūsų barakas, dabar auga didžiulis beržas. Pagal jį bandau nustatyti kryptį į kapines. Jas randame kitą dieną. Tarp senų pilkų kryžių vienas mėlynas — Vogulų. Prie jo kaupukas, dėžutė su dažais, teptukas. Gal tebegyvena Irkutskie Antanas Vogulys? — kyla mintis jo ieškoti per adresų biurą. Senoji kapinių tvora supuvusi, belikę keli stulpai. Kapų tvorelės suklypę, nugriuvę... Nunešame į mišką tvorelių likučius, iškapojame besitieblanius berželius, pušaites, apvalome aplinką. Kryžiai stovi didžiuolai, rūstūs ir iškilmingi. Tik čia gali suprasti, koks brangus turtas — mūsų kančią liudininkai. Norisi juos pastiprinti, sutvirtinti. Mes turime tik kirvius

ir 4 rančas — nedaug benuveiksi. Vaikštau nuo kryžiaus prie kryžiaus ir skaitau ne tik žmonių pavardes, bet ir adresus Lietuvoje (ten, kur jie norėjo būti palaidoti). Dauguma — kupiškėnai, keli užpoliškiai ir vienas dzūkas nuo Alytaus.

Lietuvoje bandau šnekėtis su velioniu artimaisiais, bet jie pasirodo abejingi. Tik Julijos Bernatavičiūtės ryžtas parsivežti tévelio palaikus atgaivina mano viltis. Vėliau neatsistebėdavau, kad Julei per atsitiktinumus kelionė labai pasisekė.

Srednioje ne tik dairomės, bet ir talkiname miškininkams — medžiuose kertame žymes. Poilsio dienomis papuovojame Didžiojoje Rečkoje, paplaukiojame Baikalu.

Pasukame į dar vieną buvusią mūsų gyvenvietę — Mažąją Galousną. Irkutskie sužinom, kad nėra autobuso ta kryptimi, nes keliai pažiliugė. Pavežėjo viliuku Algimą Rutkauską. Ilga kelionė. Pagaliau leidžiamės į M. Galousnos slėnį. Kaimas didesnis ir senesnis. Atsirado gatvių, net asfaltuotų, bet vaizdas prastesnis. Tada namai buvo šviesūs, naujų rastų, baltais obliuotų lentų stogais. O dabar — stogai šiferiniai, sienos apkaltos lentelėmis. Nudažyta tamsiai žaliai ir mėlynai. Jau neliko gėlių dželiu...

Pagaliau randu brolio statyta namą, kuriame gyvenome ketyterius metus. „Nusilo-tografuoju.“ Iš trobos išeju sių mergaitė sakau, kad čia aš gyvenau. Nepakviečia į vidų, ir aš nepamatau, kaip ten dabar. Klausiu, kur gyvena vienintelis lietuvis, likęs su didele šeima. Randa-me. Nustembu, pamačiusi Algiuką Blaževičių, visai tokį, kaip kažkada buvo jo tėvas. Kalbinu lietuviškai, bet jis maloniai šypsosi ir atsako rusiškai. Tenka šnekėtis rusiškai. Naujinę labai daug, bendru pažistamų taip pat; dar gyvena trys buvę mūsų mokytojai, keli klasiokai. Norisi visus pamatyti, pasikalbėti, bet Algim turi gržti į D. Rečką, o vieno jo neišleisi tokiu keliu.

Dabar — link gimtinės! Pakilus virš aerodromo, dar karta dirsteliu į Angara ir staiga nustembu: kodėl taip mažai miško? Per visa kelionę teradome vos tris raudonviršius ir dvi ümèdes. Kiek uogavom, suvalgėm — tilptų į didesnes rieškučias. Vienintelis augalas džiugino — čeremša. Jos dar ganetina: daug. Gal, užtvenkus Angara, iškirtus miškus, pakito klimatas, todėl ir uogos išnyko? O mama sako: „Tokia Dievo valia. Jis išsaugojo mus nuo bado.“ Gal ji teisė!

Genovaitė MIKENAITĖ
1985 m. liepa

KAZIO SPRANGAUSKO ATMINIMUI

Ilgus metus buvome užmirštii ir gyviejii, ir mirusieji, išblaškyti taigos ir tundros platybėse. Atėjo laikas prisiminti visus.

Mano tévelis, generolas Kazys Sprangauskas žuvo Rešoto lajeriuose. Aple jį buvo spaustinta „Švyturaje“. Eru labai dėkinga žurnalistul Antanui Martoniui, kad prikėlė iš mirusiu

mano tévelio vardą. Mane atrado žmonės, susitikę su juo lageriuose. Todėl ir norėčiau papasakoti apie tuos susitikimus.

Dailininkas K. Liulevičius padovanojo man dvil točias. Ant vienos — sveikinimas su varinėmis 1944 m. Rešotų lageryje. Beveik 50 metų žmogus išsau-

gojo brangias reliktijas. Dailininkas papasakojo, kaip 1942 m. pas tévelį buvo apsilankęs A. Guzevičius. „Generole, jūs reikalingas karluomenė! — pasakė. Neaišku, koks buvęs jo tikslas, bet tévelis jau buvo „dochodiaga“. Matyt, nusprenė, kad generolo iš jo jau nebedarysi.

Kartu su téveliu viename lageryje buvęs J. Meškauskas (buvo Švedriškės girininkas) papasakojo, kad téveli iš karto priskyré IV kategorijai, nes jis dažnai sirgdavęs, gulėdavęs ligoninėje.

Dar vienas susitikimas — su buvusiu bendraklase iš „Aušros“ gimnazijos Birute Andriuonyte.

1948 m. Mordovijos lageryje, pati vos paeidama po apendicitis operacijos, ji aplankė mano téveli tuberkulioziniame barake maždaug prieš pusę metų iki jo mirties. Papasakojo apie tévelį, kur jis palaidotas.

Danutė SPRANGAUSKAITĖ-BACAROVA

1989 m. rugpjūtis

TREMINTINYS

6

Autobiografinė kronika

Rusijos link

Nelaimė neaplenkė ir mūsy kiemo, į kurį 1941 m. birželio 14-osios rytą įsuko sunkvežimis su kareiviais. Močiutė stumte ištūmė mane per langą. Bėgau, kiek vaiko kojos neše, per sodo j. raistą, kur mane sučiupo raudonžvaigždis ateivis ir stengėsi įstumti į dvokiantį sunkvežimį. Pasprukės parleikiau namo. Ir čia surado. Išvilk mano iš palovio, kartu su tėvais bei jaunesniais broliais įgrūdo į tą sunkvežimį: „Do mašiny, po vagonam i bolše žodžiu!“ Niekada neužmiršiu tų žodžių!

Nuvežė į Veisiejus, kur tėvelio brolis suskubo įbrukti mums duonos ir lašinių. Alytuje suformavo ešeloną, tokį didelį ir ilgą, kad trys garvežiai vos išjudino iš vienos... Sustojo jis Naujojoje Vilnijoje. Atsidarė vagono durys, ir išgirdome garšai rusiškai: „Bubnelis, Lukoševič, — sobirajtės!“ Suklykė vaikai, moterys. Mama griuvėnaiplusti. Tėveli išsivedė enkavedistai — šią mums negirdėtą žodį įsiminėti visiems laikams. Mūsy, aklinai užkaltu gyvuliųnuose vagonoose, ešelonas pažadėjo Rusijos link...

Tikriausiai kur nors pavežėje, sušaudys — spėjome mes. Gal tai būtų buvę žmoniškiausia. Per gerai galvojome... Tris sayaites dusome be oro, vandens ir maisto. Buvo tik viena skylė grindyse. Ją išlupo patys žmonės, gamtiniam reikalams. Netrukus pradėjo mirti vaikai. Ju lavonus, sustojus traukiniui, nuleisdavo ant bėgių per tą pačią skylę. Žmonės sukalbėdavo malda. Traukinys riedėjo toliau... O kokie kontrastai! Lietuvos

stotelį peronuose susirinkę žmonės verkė, meldėsi, neše duonos, vandens, gėlių. Ivažiavus į Rusijos platibes, viskas virto aukštyn kojomis. Alkanieji Jos gyventojams patys turėjome atiduoti paskutinę savo duoną už gurkšnelį vandens... Per mažą langeli sušukęs „tovarišč, vody!“ išgirdavau: „chleba, dajte chleba!“. Sis žodis buvo bene svarbiausias toje nualintoje šalyje. Bet mūsy „chleb“ išširpo, o ištestų rankų vis daugėjo...

Pamažu supratome, į kokią mirtį mus tempė. Iš pradžių mus vežė labai greitai, ypač per Lietuvą, po to — taip lėtai... Ar pavys traukinių karas — mūsy viltis ir geradarys? O gal nuslys nuo bėgių ešelonas? Nel — dundėjo. Bombos, girdėjome, sproginėjo toli.

Ir rieda ašara — tollyn, daugyn. Bitelė, ir ta, būdavo, išsodo atlėkusi, įgelia tam, kuris nemylėjo mūsy vasarą, aukso rudens...
Tėveli,
Išimk mane
iš ledų,
Aš verkiu
Muzikėle.
Savo
Kauleliais
Baltais
Aš verkiu.
Ir aš...
Kur sunkiausia,
Sūneli,
Ir aš...
Kur didžiausia
Zmogui
Bėda.

Algirdas BUBNELIS

NORĖJOME BŪTI ŽEMĖS GASPADORIAIS

Pašekščių kaime Antano Pelakausko, mano tėvo, ūkis buvo didelis. Tai iš karto į kartą perduodama „gaspada“. Senelis ją buvo padalijęs 3 sūnumus. Kai tėtis mirė, mama našlavo su 4 vaikais. Antrajį brolį Praną, vokiečiai išsiuntė dirbtį į Leipcigą. Mama selpė ji slūntiniai, o kai šis grjžo atostogų, atgal neišleido. Antanas buvo keliaujantis kaimo batisuvys. Netrukus Lietuvą okupavo Tarybinė armija. Mano broliams Antanui ir Pranui grėsė éimimas į kariuomenę. 1944 m. gruodžio 15-osios naktį abu nakvojo namie. Kartu papusryčiavę, vienas išėjo batisuviauti, kitas — pas kaimynus parnešti sesutei dviračio stipiną, iš kurių darydavo virbalus. Pranui grjžtant, sutratejo šūviai. Matėm, kaip stribai vijos vyriški, bégantį netoli vienkiemio. Praną sužeidė, nusivijo į raistą ir užkankino durtuvais. Nubégusios su sesute Maryte radome savo brolį... Atbėgo ir daugiau kaimo mergaičių, ieškodamos, ką nušovė. Kukiškių enkavedistai. Tai buvo didžiulė mūsy šeimos tragedija. Keilis enkavedistus mama pažino: Kalpoką, gyvenusį Panumbulės apyl., Pažiežulės kaimo, Rimšą ir kt., kuriuos atsimenu šnekančius rusiškai. Tą dieną mūsy namuose darė krata: brolių kostiumus išnešė, batus, kuriuos buvo Pranas parsivežęs iš Vokietijos. Tegul tai buina niekai, negailėjo mama tų turtų, kad tik sūnūs būtų gyvi. Be kaltės nužudė Praną. Antanas parėjo rytą. Laidotuvėse nedalyvavo, nė vienas vyras — visi bilojo... Palaidojome Labanoro kapinėse, prie tėvelio. Antanas, pabijojęs užsukti namo, iškeiliavo batisuviauti. Grjžo, berods, prieš Kūčias. Mamos paprašė, kad jidėtų tankių šukų parazitams, pasakė, kad draugams eis taisytį batų. Rytą, pasiémęs

šiaudų kūli, išėjo. Zadėjo grjžti Kūčių vakarienės, bet nesulaukėme. Kalėdų ryta vėl siautėjmai, šaudymai, vyrai išsislapstė, o mūsy Antanas papuołė. Vėliau pasakojo: „Bėgau ir aš nuo kulkų, nugriuvau po egle, kad neužkliaudytu. Galvą pamatės, kareivis manė taikesi nušauti, bet susilaikė ir gyvą nusivarė. Kvotė žiauriai, sadistiškai. Suėmė ir daugiau kaimo vyru — Antano Vidžiūno Petrą ir Juliją, Andriaus Vidžiūno Bronią, Mizeikio Andriaus Vincą ir Juozą, Mizeikio Juozo Juozą. O Klemono Ramono Leoną nušovė. Leonas buvo gaves šaukimą į armiją ir po 3 d. turėjo išeiti tarnauti. Suimtuosius nežinia už ką nutiesė pagal 58 str. po 10 metų. Mūsy Antaną palaike Svenčionių kaletėje, išvėrė į jkalino Chabarovskę, vėliau Magadano anglies kasyklose. Siuntėme siuntinius. Ilgai nesulaukdavome laiškų. Tai buvo skaudžiausios valandos.

Miškiniu tapo kaimyno sunus Albertas Rusteika. Jis buvo chuliganas, kuriam rūpėjo gauti ginklą. Tokie sumenkino Lietuvos partizanų vardą. Pagal gimimo metus jis buvo per jaujas armijai (gimės 1929 m.). Nukentėjo ir mūsy šeima nuo rankų. Mano mamą lauke paklupdes kankino, mušė. Ir dabar yra liudininkų. Puolė, kad būktai brolis Antanas enkavedistas. Buvome paruoštos kulkai. Mane mušė, liepė išduoti, pasakyti, kur jis, o Antanas kalėjo Magadane. Apie mūsy brolių likimą žinojo ir apylinkės gyventojai. Apmaudu, kad žinojusi mūsy nelaimę, šio ginklojo lietuvių sėsu Ona Mockutė-Zguriūnė (ne vieno tėvo su Alberta Rusteika), norėdama pralobti, atėmė iš mūsy paskutinį duonos kąsnį, kurj aš jau buvau užsitarnavusi. Pagrobė su broliu Albertu (dabar gvy. Molėtų raj., Suginičių km. P. Cvir-

kos kol.). Aš, skaudžiai kančinta, stengiaus rasti kalinį broli, kad kuo greičiau gautume laiškus. Adresą gavau iš Molėtų milicijos. Brolis rašydo, bet Rusteikos jau nebuvo, kažkas nušovė. O seserį su tėvais išgabeno į Sibirą. Bet tik patiem ramu, kad mūsy sąžinė svari — kentėjome nekalti. Mūsy Antanas grjžo palieges 1961 m. gruodžio mén. iš Magadano lagerio. Mirė 1979 m. Antano ir mūsy bendras turtas buvo konfiskuotas 1944 m. per teismą.

Esu jau pensininkė, II gr. invalidė. Dar auginu jvaikintus du našlaičius. Pensijos gauju 63 rb. Vyros yra kilęs iš Molėtų raj., Alantos apyl., Antalyžių km., buvęs ūkininko sunus. Tuoj ir laimingi, kad šie vaikeliai auga dori, gerai mokosi, tuo sotus, ką patys užsi-dirbam, neskriausdam artimo.

Mano sesuo Marytė Pelakauskaitė-Kazlauskienė gyvena Molėtų raj., Ciulėnų kol. Ažusienio km. Turi 4 vaikus. Pensijos negauna. Jai buvo skrebai sumušę galvą. Kukiškių skrebai ją kankino, buvo areštavę be kaltės. Vėliau, tapusi 4 vaikų mama, liko invalide. Niekas nemoka pensijos, kolukio valdžia neatsižvelgia į jos praeitį ir dabantinę būseną, skurdą...

1940 m. raudonieji „išvaduotojai“ atnešė tik nelaimės mūsy šeimai, kraują ir ašaras. Kentėjom ir mes, neištremtieji, kada teko prievoles sunesti kolukiams. Tik vienas džiaugsmas, kad likom gimtinėje.

Dabar gyvenu Kaune, bet aplankius buvusį sodžių atsiveria metu užgydytos žaidžios. Gal nevertėtū prisiminti, bet kaiju, kad visi žinotų, kaip mes „savo noru“ lapome tarybiniais piliečiais, kaip „džiaugsmingai“ atidavėme kolukiams savo tėvų žemę.

Veronika PELAKAUSKAITĖ-KIAUSIENĖ

Ukuskas. Lietuvos šventedienės. Tėvų kirtėjai
(B. Kestausko asm. archyvas)

Mūsy žemę, mūsy šio gražiojoj,
Tvinksta didelė kančia.

Bekit, upės, paskubom iš mūsy krašto,
Bet sugržkilt atgalios.
Pamatai sodybų mūsy braška
Pagirėliuose žaliuos.

Ak, kaip miela vasarėlė čia ir žalia
Vidur tėviškės laukų.
Ak, kaip širdi vidury birželio gelia.
Darosi baisu, klaiku.

Slibinai į mūsy žemę atsigržo,
Verkia mano Lietuva!
Sesės, broliai, stokit nešti sunkų kryžių —
Svyra Dievo kruvina galva.

Antanas MIŠKINIS

IMPROVIZACIJA

*Slibinai į mūsy žemę atsigržo,
Nenumaldomi malda.—
Stokim po lietuvi po kiekvienu kryžium —
Čia prasideda rauda.

Mirkit, gėlės! Sodai, neviliokit valsiai,
Vanagai greit krauso puotą švęs.
Mes daugiau neskrism sakalais laisvaisiai,
Mus vergais ir kaliniais išveš.

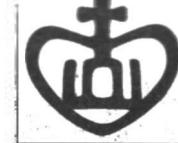
Skriskit, paukščiai, ir sparnuos vaikus apžioje,
Išsineškite iš čia.*

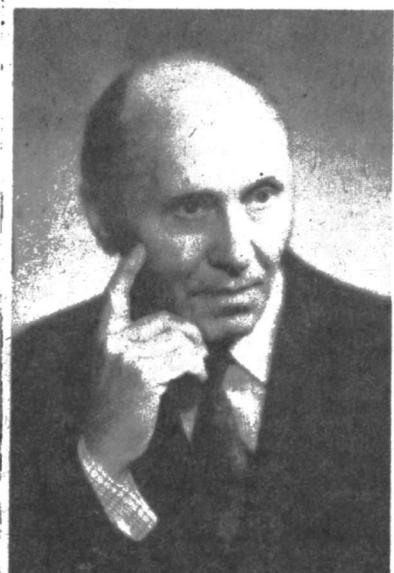
1989 m. rugsejis

TREMINTINYS

7

Bronius KESTAUSKAS

Rugpjūčio 26 d. su „Tremtinio“ redkolegijos nariu Broniuumi Kestausku aptarę būsimą laikraščio numerį, priėmę jo naują rankraštį, atsiuveikinome. Tik nežinojome, jog išskiriamie amžiams. Staigi ir netikėta miritis rugpjūčio 30 d. išplėsė jį iš mūsų.

Bronius Kestauskas g. 1915 m. spalio 10 d. gausioje neturtingų valstiečių šeimoje, Lazdijų raj., Straigų kaimo. Visur ir visada siekė mokslo. Nuo žasų piemeno su elementoriumi rankose

iki Vatikano, bažnyčios partnautojų mokyklos, o vėliau — Kauno buhalterinės apskaitos technikumo. „Vokiečiams traukiantis, draugai man siūlė išvykti iš Lietuvos. Atsisakiau. Kas gi būtų, kad visi emigruotume“, — prisimindavo mūsų kolega. Vis džiaugdavosi, kad Lietuva algimsta. Jis visuomet buvo su Sajūdžiu, su pertvarka. „Nesinori rašyti apie blogus žmonių darbus. Bet, manau, reikia. Turime pasakyti istorinę tiesą, kad geriau žinotu kiti, kuriu keliu eiti“, — atsakė jis į komentara apie paskutinę savo publikaciją „Svarbiausieji represijų organizatoriai ir vykdytojai“.

Bronius Kestausko žurnalistinis palikimas — beveik 2000 publikacijų respublikinėje spaudoje, du nauji rašiniai „Tremtinio“ laikraščiu ir daugybė gražių sumanymų, kuriais jis daudavosi su mumis. Deja, nelemta jiems pasiekti skaitytojai: „Sajūdžiu reikėtų nejisiesti rėksniu. Politika be diplomatijos netoli tenueis. Stiprybės jums!“ — buvo paskutiniai Bronius Kestausko palinkėjimai po eiliu pokalbio redakcijoje.

Tebūnie lengva jam téviškės žemelė!

„Tremtinio“ redakcija

KAM NESVETIMAS ŽMONIŲ SKAUSMAS

Pavasari, gržta paukščiai i gimbantį lizdą, rudenį gržta i uostą laivai. Tik daugel metų negržo lietuvis į savo Tėvynę. Bet atėjo pavasaris. Kyla papodus tauta. Gržto likę gyvi, gržta ir mirusieji. Gržta paniekinti Kryžiai, Smūtkeliai. Kyla nauji paminklai žuvusiems kovoje už nepriklausomybę, nukankintiems ir nužudytiems už tai, kad buvo ištikti Tėvynei, neišdavė tautos.

Daugelis gržto į gimtus kraštus — Kauno rajoną, Garliavą. Cia atpažino vietas, kur buvo kankinami ir žudomi, niekinami ir tremiami. Viena iš jų yra dabartinė Garliavos poliklinika ir jos kiemas. Gedulė ir Vilties dieną čia susirinko visi, kam ji svarbi. Uždegė atminimo žvaiges, pagerbė tylos minute žuvusių, kentėjusius, pasidalijo priiminimais, pasimeldė už mirusius ir už tuos, kurių juos žudė, kankino. Gražiai sutvarkė aplinką. Po karo čia buvo NKVD būstinė. Kieme, kur buvo niekinami žuvusių, bus pastatytas žuolinis paminklas.

Numatyta sutvarkyti Dugrių kapines, pastatyti paminklą Lietuvos pokario partizanams. Jonučių kapinėse (Garliavoje) bus statomas paminklas žuvusiems partizanams ir politiniams kaliniams, Sibiro tremtiniams. Kiene žuvusių vietose bus stoomi paminklai, kryžiai.

Siems durbams lėšas aukojas tremtiniai, žuvusių artimieji, pažystami ir kiti geros valios žmonės.

Garliavos „Tremtinio“ klubas nuoširdžiai dėkoja žmonėms, aukojusiems šiam kilniam tikslui: Aldonai Dailidienė, Martynai Kudirkienė, Elenai Dzidolikienė, Genė Mikalojūnienė, Vosylėnė, Pranui Vaicekauskui, Garliavos parapijos klebonui Andriui Gustaičiui, Vytautui Jakucioniu, Anelei Račiūnienė, Pijui Petraičiui ir Leonui Keturiakui, Gegužės 1-osios fabriko Garliavos cecho darbuoto-

jams bei daugeliui kitų. Galėtum mums padėti turtingos Garliavos apylinkių organizacijos, gamyklos, kolūkiai. Kreipiamės į visus vadovus, prašydami atsilepti į tremtinį balsą. Nebūkime jiems abejingi. Lėšas prašome pversti į „Tremtinio“ klubo sąskaitą Nr. 1700333 TSRS butų ir komunalinio ūkio socialinio vystymo banko Kauno skyriuje, pavedime nurodant: „Garliavos „Tremtinio“ klubui, paminklų stalinizmo aukoms statybai“ arba įteikti asmeniškai Garliavos „Tremtinio“ klubo tarybai. Jis dirba penktadieniais 19.00—21.00 val. Garliavos bibliotekoje, II aukštė. Čia galima gauti informaciją tremtinį klausimais.

Garliavos „Tremtinio“ klubas rūpinasi ne tik paminklų statymu. Jis suburia žmones kilniems tikslams, vienija įvairių bendrijų darbą. Garliavos „Tremtinio“ klubas dirba kartu su Garliavos Sajūdžio aktyvu, ateitininkais, moterų sambūriu „Caritas“, religine bendruomenė, palaiko glaudžius ryšius su vienos valdžios atstovais. Aktyvas padeda išaiškinti partizaninio pasipriešinimo veiklą pokarinėje Lietuvoje. Išlekomai partizanų kapai, jų žuvimo vietas, tiriamos žuvimo aplinkybės. Stengiamasi susitikti su buvusių partizanų artimaisiais, pažystamais.

Garliavoje gyvena daug buvusių tremtiniių, atvykusiu ir iš kitų Lietuvos kampelių. Be to, šio klubo narių Sajūdžio atstovų yra Jiezne ir Kazlų Rūdoje, Simne ir kt.

Pageidautinau, kad į klubo veiklą ištrauktukuo daugiau tremtiniių, pateiktų atsiminimų, pasiūlymų, muziejinių eksponatų, dokumentinės medžiagos, foto nuotraukų iš tremties vietų ir partizaninio judėjimo, padėtu įkurti Tremtinio muziejų. Laikiemė jūsų, geros valios tautieciai!

Garliavos „Tremtinio“ klubas

AT SILIEPKITE!

- Pranas JASEVIČIUS, Prano, g. 1900 m. 1945 m., balandžio mén. suimtas, išvežtas be teismo. Kalintas Dubrovkos ir Virvunkos lageriuose. Žinantis apie jo mirties aplinkybes praneškite: 234319 Kauno raj., Užliežėjų apyl., Gireitės km., RIMDEIKIENE Birutei.
 - Juozas ADOMAITIS, Jono, g. 1900 m. Vilkiškio apsk. Kybartų valsč., Kybeikių km. 17—18 metų išvyko iš téviškės, dirbo Kaune, Klaipėdoje. Pasienio ruože buvo sužeistas, ligoninėje amputavo koją. Gyveno Kaune, Laisvės al. Kęstučio viešbutyje iki suimimo 1941 m. Žinantis apie tolimesnį jo likimą praneškite: Vilkiškio raj., Kybartai, K. Poželos 3, PUODZIONIENEI.
 - Kazimieras OBELEVICIUS, Izidorius, g. 1908 m. 1941 06 14 suimtas darbavietėje — Panevėžio cukraus fabrike. Nuteistas karinio teismo 6 m. Kovo 27 d. traukiniu išvežtas iš Panevėžio kartu su kita tremtiniaus. Jo laiškuose žmonai minėta Chabarovsko kr. Buchta Nagajevo-Omsukčian anglies kasyklos. Daugiau žinių laukia sesuo B. KAKNEVIČIENĖ, 235308 Panevėžys, Beržų 29—36.
 - Benjamas BURAITIS, Vinco, g. 1915 m. 1946 m. suimtas darbavietėje — Panevėžio cukraus fabrike. Nuteistas karinio teismo 6 m. Kovo 27 d. traukiniu išvežtas iš Panevėžio kartu su kita tremtiniaus. Jo laiškuose žmonai minėta Chabarovsko kr. Buchta Nagajevo-Omsukčian anglies kasyklos. Daugiau žinių laukia sesuo B. KAKNEVIČIENĖ, 235308 Panevėžys, Beržų 29—36.
 - Vaclovas LEVINSKAS-LEVONAS, Prano, g. 1918 m. Lietuvos kariuomenės jaunesnysis leitenantas. 1941 m. birželio 22 d. suimtas Naujojoje Vilniaus. Jo ieško sesuo Marija ŽILINSKIENĖ, 233000 Kaunas, LTSP 25-čio 32—87, tel. 75 55 68.
 - Liudvikas KIZNYS, Antano, g. 1900 m. išvežtas traukiniu iš Biržų 1941 m. birželio 15—18 d. Daugiau žinių laukia žmonai Angelė KIZNIENĖ, 235280 Biržai, Astravo 2—5.
 - Antanas VAITULEVICIUS, Vinco. Buvo Tauragnų pašto viršininku ir šaulių būrio vadu. 1941 m. birželio 14 d. išvežtas su žmona Brone, dukromis Irena ir Genute. Manoma, jog į Kalugą. Apie juos žinių laukia Vaclovas BARANAUSKAS, Kauno raj., Rokai, Molio 10—2.
 - Kostas KRUSINSKAS, Motiejus, g. 1898 m. Zapyškio valsč., Krušinsko km. 1945 m. kovo 9—12 d. suimtas namuose. Po kelių dienų žmonės matė ji Pažėruose, kur suimtį buvo tardomi. Manoma, kad palaidotas nefilių Veiverių kertu su kita tremtiniaus. Žinantis apie tai praneškite KRUŠINSKUI Pijul, 233000 Kaunas, Bėršausko 29—2, tel. 74 34 83.
 - Jonas GUDŪNAS, Jono, g. 1914 07 03 Tauragės apskr., Eržvilko km., dirbo Vilniaus universiteto leidyklos tarnautoju. Suimtas 1941 06 16 savo bute Vilniuje, Gedimino g. 49—2. Tąlimesnis likimas nežinomas. Žinančius apie J. Gudūną ieško žmona A. GUDŪNIENĖ, Šiauliai, Lenino g. 163—32.
 - Pijus KRAKAUSKAS, Andrius, g. 1895 m. Šakiuose. 1940 m. suimtas, 8 mén. kalėjio Marijampolėje. 1941 m. nuteistas 8 m. 1953 m. mirė Gorkio legeryje. Dabar reabilituotas. Žinančius apie jo mirties priežastis ir palaidojimo vieta prasto atsiliepti KRAKAUSKIENĖ Salomėja, Šiauliai, V. Kudirkos g. 59a—23.
 - Julius BELIAKO, Leonoras BELEKIANIENĖ, buvusių tremtiniių Magadanu sr. Oloje, ieško Pranas JURKONAS Juozo, Vilkiškis, S. Nėries 31e—37.
 - Jonas DUDAVIČIUS, Jono, g. 1900 m. Alytaus apskr., Butrimonių valsč., Kružiūnų km. 1944 12 27 suimtas. Nuteistas pagal 58 str. 10 metų. Mirė 1948 03 04 Vorkutoje. 1946 02 18 žinomas išvežtas į Sverdlovsko sril. Severouralsko raj., Čeriomušos km. Žmonių, žinančių apie Dūdavičių J. likimą ieško dukra Anelė DUDAVIČIOTĖ-VILCINSKIENĖ, 234120 Ukmergė, Anykščių 5—9.
 - Lidiya Ivanovna GORBUNOVA (buv. Neupokojeva) ieško buvusių savo suolo draugės Vando AVINAITĖS ir jos brolio STASIO. 1952—57 m. gyvenusius Buriatijos ATSR. Rašyti: 665705 Irkutsko sr., Bratsk-5, Gidrostrojitelej 34—4, GORBUNOVAI L.
 - Broliai Jonas ir Adomas KUBILIUS 1945 07 13 buvo sušaudyti uniformaliu „liaudies gynėjų“, kalbeisių rusiškai ir lietuviškai, Jiezno valsč. Daukanto kaimo miške. Žinančius apie brolių palaidojimo vietą ieško Pranas KUBILIUS, 233043 Kaunas, Aulomobilistų 17—5.
 - Stanislovas VELYKIS, Adomo, g. 1902 m. Gyveno Panevėžio raj., Vilkelių km. Kalėjė Džekzakzane ir kituose Karagandos lageriuose. Žinančius apie jo palaidojimo vietą praneškite: 234304 Kauno raj., Domeikava, Neries 7—20. Stanislova RACIŪNIENĖ, tel. 55 34 11.
 - Julius VOLUNGEVICIUS, Vinco. Suimtas 1951 m. 1952 m. gegužės mén. dar buvo gyvas Kauno kalėjime. Koks tolimesnis jo likimas — teirausias sūnus Steponas VOLUNGEVICIUS, 233000 Kaunas, B. Zekonio 3—1, Birutei ARLAUSKIENĖ, tel. 73 28 61.
 - Kotryna MASIOKAITĖ-BARTNINKAITIENĖ (mokytoja); jos 3 m. dukra GRAŽVYDA, vyras Vladas BARTNINKAITIS (inžinierius) ir 14 m. brolis Povilas Masiokas 1941 m. birželio 14 d. išremti iš Kauno. Jų ieško brolis Bronius MASIOKAS, gyv. JAV. Praneškite: 233028 Kaunas, B. Zekonio 3—1, Birutei ARLAUSKIENĖ, tel. 73 28 61.
 - Boleslovas GASPARAITIS, Jono, iš Zagėrės valsč., Žiūrių km. 1941 m. suimtas ir kalbinas Šiauliuse. 1946 m. sužinojome, kad polit. kalinių lageriuose kartu buvęs žmogus, berods, mokytojas, gržo į Panevėžį, — sako Aleksandra VAICIULIENĖ, 235467 Žagarė, P. Cvirkos 4—2.
 - Julius KAIRYS, Silvestro, g. 1905 m., gyveno ir dirbo Panevėžio valsč., Punkiškyje. 1941 m. birželio 14 d. išremtas. Nerukus gauta žinutė — išvežta į „Altają“. Žinių laukia Kestutės KAIRYS, 235309 Panevėžys, TSRS 50-čio 12—32, tel. 2 71 56.
 - Pranas JANUSKA, Antano, 1941 m. išvežtas iš Šakių raj., Kidulių kaimo. ieško brolis Jonas JANUSKA, Kupiškio raj. „Vienvės“ kol., Bagdoniškių km.
 - Juozas TAMOSIŪNAS (Panevėžio apskr. 6-metės m-klos vedėjas), 1941 m. birželio 14 d. išvežtas ir įkalintas Krasnojarsko lageriuose, 1942 m. balandžio mén. mirė. Kur palaidotas Žinių laukia dukra Dainora URBONIENĖ, Panevėžys, Žemaičių 19—3.
 - Juozas GUDIŠKIS, Jono, g. 1884 m., gyv. Šakių apskr., Plokščių valsč., Voniškių kaimo. 1946 m. rudenį suimtas, nuteistas 2 metams laisvės stėmimo su turto konfiskavimu (kad neatidavė dokumentų). Buvo kalbė, jog 1947 m. mirė Šilutės kalinių legeryje. Jo sūnus Juozas GUDIŠKIS, Juodo, g. 1926 m. Suimtas 1945 m. balandžio mén. Plokščiuose. Buvo labai sumuštas per tardymus, vėliau išvežtas su kita kalinių ir Griškabūdžių. Daugiau žinių laukia Vytautas GUDIŠKIS, 233009 Kaunas, Progreso 18—44, tel. 73 43 89.
 - Janinos GRONSKIENĖS, kalėjusios Komijos ATSR, Infos lageriuose ieško O. NAVICKIENĖ, 234316 Kauno raj., Garliava, Angariečio 28—27.
 - Stanislovas STASIULIS, Juodo, g. 1911 m. išvežtas iš Luokės 1941 m. birželio 15 d. 2 peras prabuvė Telšiuose traukinyje, kol sudarė pilną ešeloną žmonių. „Po to — jokios žinios. Neaišku, ar toli, ar čia pat Lietuvoje nužudytas. Kaltėjo to tokia: buvo išvarytas dirbtis, o dirbdamas sugiedojo „Tautine giesmę“. Taip pat išnėk jį suėmė“, — prisimena sūnus, laukiantis žinių, Stanislovas STASIULIS, 235616 Telšiai, Birutes 40—42.
 - KAZIMIERSKU 4 asmenų žemė iš Marijampolės 1952—1953 m. „...vano netoli Irkutsko, Nižnevdiškė (2 tėvai, sūnus ir dukra Elvyra). ieško Jonas VALATKA, Birštonas, Jaunimo 17a—4, tel. 5 67 96.
 - Kazimieras KACIŪSIS, Juodo, g. 1900 m., gyv. Raseinių apskr., Oberlynės kaimo. 1946 m. kovo mén. suimtas, kalintas Lukiskių kalėjime (Vilniuje), vėliau — Šilutėje. Žinančius apie jo likimą ieško Juzė NARBUTIENĖ, 235400 Šiauliai, Kosmonautų 71—16.
 - Krasnojarsko „Memorialas“ prae buvusių Kraslago kalinių suteiki žinių apie lieftuvių kalinių vietas, kad galėtų organizuoti ekspedicijas ir nustatyti laidojimo vietas. Atsiminimus pranešome siuštis adresu: 660097 Krasnojarsk, prospekt Mira 3 „Memorial“, tel. 222084.
 - Skelbimai
- Praėjusiame mūsų laikraščio numerje buvo išspaustintas žemėlapis su Lietuvių trėmimo bei įkalinimo vietomis. Pastebėjė nepaženklintas trėmimų bei lagerių vietas, praneškite mums.
- Pasakodami apie praeities įvykius, nurodykite (kiek atsimenate) tikslias datas, vietovardžius, vardus ir pavardes. Rašykite jas labai aiškiai.
- Redakcija**
- Lietuvos medicinos ir farmacijos muziejus rengia ekspoziciją „Medikai tremtyje“. Prašome visų buvusių tremtiniių medikų, jų artimųjų, giminių pagalbos. Mus domina Lietuvos tremtiniių medikų atsiminimai, nuotraukos, dienoraščiai, asmeniniai daiktai ir kt.
- Medžiagą pranešome paskolinti, donavoti, parduoti ar leisti nukopijuoti. Iš anksto dėkojame!
- Prašome atvykti arba rašyti: 233000 Kaunas, Raguvo 10a Lietuvos medicinos ir farmacijos istorijos muziejus, Juozui Rimkui, tel. 201569, 225725.
- Mūsų „Tremtinio“ laikraščio redkolegijos nariui Bronui KESTAUSKUI, nuoširdžiai užjauciamame jo želma, artimiusius, gimines.
- Resp. „Tremtinio“ klubas ir redakcija

1989 m. rugpjūjis

T R E M T I N Y S

8

Pasaulio atlasas,

1939 m.

**ГЛАВНОЕ УПРАВЛЕНИЕ
ГЕОДЕЗИИ И КАРТОГРАФИИ
при СНК СССР**

АТЛАС МИРА

БЕЛАРУССКАЯ ССР

trys Baltijos respublikos šlame politiniame pasaule atlase pažymėtos penkiakampe žvaigždute ir žodžiu „Sovetskaja“. Smalsu buvo dirsteleti, i. e. leidinio metrika.

Slaptieji 1939 m. rugėjo 28 d. protokolai jau buvo pasirašyti, įtakos sferos, kaip liudija tolimesni įvykiai, pasiskirstytos, ir galūnai kaimynai iš anksto pasirengę žemėlapius. Dar būdami laisvi ir nepriklausomi, savo išvaduojuojau

Gal būtent tada ir buvo taršasi, koki farsą suvaidinti pasaulio akyse, okupuojant respublikas, su kuriomis buvo sudarytos nepuolimo

ir savitarpio pagalbos sutartys. Apie 1920 m. liepos 12 d. pasirašytą taikos sutartį su RTFSR (taip tada vadinosi dabartinė TSRS) nėra keičių kalbėti. Tarybų Sąjunga ją vertina tiek, kiek kainuoja per gamentas, kuriame ji buvo surašyta. Lietuvos respublika laikėsi principo, kad sutartyje aptartos sąlygos yra nelaužomos ir nekeičiamos.

Patraukia dėmesį ir tai, kad šia-
me „vertingame“ kišeniniame pa-
saulio atlase mūsų Klaipėda (va-
dinama Mēmeliu) ir Lenkijos res-
publikos teritorija pažymėtos kaip
Vokietijos valstybinis interesų
zona (zona gos. interesov Ger-

manii). Tai dar karta patvirtina 1939 m. rugėjo 28 d. slaptų dokumentų egzistavimą ir ketvirtąjį Lietuvos — Lenkijos valstybių padalijimą.

To leidinio 28-asis puslapis svarbus ne tik mums, bet ir mūsų mažai kaimynei — Suomijai. Prieš 50 metų, t. y. 1939 m. lapkričio 30 d., prasidėjo Suomijos — Tarybų Sąjungos karas, kuris baigėsi 1940 m. kovo 12 d. taikos sutartimi. Karas prasidėjo incidentu Mainilos gyvenvietėje (tada ji priklausė Tarybų Sąjungai). Kaip pranešė tarybinė spauda, tai pareikalavo tarybinių kariskių aukų. Dėl incidento esanti kalta Suomiija. Po to —

nota Suomijos Vyriausybei. Nevykdžius reikalavimų, 1939 m. lapkričio '30 d., 8 val. ryto, Tarybų Sąjunga, nepaskelbusi karo, užnuočė Suomiją.

Ka gi rodo šis kišeninis pasau-
lio atlasas: karas prasidėjo 1939 m.
lapkričio 30 d., o žemėlapiai at-
duoti į gamybą 1939 m. lapkričio
17 d. Taigi visa Karelijos sas-
mauka ir Vyborgo (Viipuri) nes-
tas su Vyborgo (Viipuri) lanką,
salomis bei kitomis teritorijomis
jau iš anksto buvo pažymėtos kaip
Suomių-Karelijos tarybinė res-
publika.

Nepraėjo nė metai, ir analogiška nota buvo įteikta Lietuvos užsienio reikalų ministrui J. Urbšiui ir Lietuvos įgaliotam ministriui L. Natkevičiui. Tik Lietuvos kariuomenės vadovybė nutarė nesipriešinti. 1940 m. birželio 15 d. Raudonoji armija okupavo Lietuvą. Po to — viadas reikalų ministre K. Skučo ir saugumo departamento direktoriaus A. Povilaičio areštas ir nužydomas, masiniai suėmimai, žudymai trėmimai

Kaip vertinti šį tarybinį politinį pasaulio atlasą? Ątsakymas yra tik vienas: Jame iš anksto numatytais grobkiškas karas ir suverenųjų Baltijos valstybių okupacija bei anek-

Pagaliau atėjo metas, kai dešimtmečiais dangstyta teisybė praskleidė rožinio melo uždangą. Slapti sandėriai ir politinės machinacijos išplaukia į dienos šviesą. Baltijos šalyje tautos turi eiti toliau — pasiekti, kad būty anuliuoti 1940 m. rinkimai į Liaudies seimą ir atkurta nepriklausomybė. Išlikę dokumentai (ir šis atlasas), žmonės, dalyvavę to meto įvykiuose, liudija, kaip vyko „revoliucija“ Baltijos šalyse, kokie buvo „laisvi“ rinkimai ir kaip organizuotas šiu valstybių įstojimo į Sąjunga farsas.

Nijole BUTKEVICIENE

SLAPTIEJI PROTOKOLAI VOKIEČIŲ SPAUDOJE 1939-AISIAIS

„Illiustruoto Berlyno laikrastis“. Rugsėjo 28. Vokietijos—Rusijos sienu ir draugystės sutartis pasirašyta

Bendras frontas prieš karą kursytojus Vakarų Europoje sukurtas: 1939 m. rugpjūčio 28 d. dokumentas pasirašytas

**Redaktorius Povilas VARANAUSKAS, red. pavaudėtojas Vanda PODE-
RYTE, lit. redaktorė Ona BALČYTINĖ
Redakcijos komitetas: Liudas DAMBRAUSKAS, Birutė NEDZINSKIENĖ, Juozas EN-
ČERIS, Bronius KESTAUSKAS, Antanas PAULAVICIUS.**

● Laikraštis „Tremtinys“, 1989 m. lapkričio 14 d., Nr. 13, kelna 50 kap. ● Ofsetinė spauda, 2 sp. l., tirazas 30 000. Užsak. Nr. 4455 ● Rinko ir spausdino V. Kapuko-Mickevičiaus spausduvė Kaune. Vytauto pr. 25.